

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA BOHEMISTIKY

Analýza románu Ignáta Herrmanna U snědeného krámu

The Analysis of a novel The Ruined Shopkeeper by Ignat Herrmann

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.

Vypracovala: Veronika Otisková

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, za použití uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 21.4. 2012

.....

Velmi děkuji vedoucímu mé práce doc. Mgr. Eriku Gilkovi, Ph.D., za cenné rady a připomínky.

Obsah:

1	Úvod	1
2	Dobový kontext	3
3	Život a dílo Ignáta Herrmanna.....	5
3.1	Dílo Ignáta Herrmanna	8
4	Vydání románu U snědeného krámu a jeho recepce	9
5	Děj románu.....	14
5.1	Popisné změny.....	20
5.2	Anticipace.....	21
6	Postavy	24
6.1	Martin Žemla	24
6.2	Šustrová.....	26
6.3	Pavčina.....	28
6.4	Kyllián.....	31
6.5	Randová.....	32
7	Motivy	34
7.1	Počasí.....	34
7.2	Barvy	35
7.3	Osud	37
7.4	Václavská ulice.....	37
7.5	Kumbál	38
7.6	Domácí krb.....	39
8	Filmová podoba románu	41
9	Autobiografičnost.....	43
10	Závěr	45
11	Anotace	47

12	Resumé.....	48
13	Bibliografie	49

1 Úvod

Známý román Ignáta Herrmanna *U snědeného krámu* představuje jistou výjimku v prozaikově tvorbě. Herrmann totiž psal převážně humoristickou literaturu kratších prozaických útvarů, rozsáhlý román *U snědeného krámu* ovšem prvky komiky rozhodně neobsahuje.

Cílem naší práce je analyzovat román i jeho jednotlivé složky. Popsat stěžejní postavy i jejich vývoj, sledovat syžet i motivy románu a zároveň objasnit, čím je právě tento text v autorově tvorbě výjimečný.

V úvodní kapitole se pokusíme nastínit dobu, ve které prozaik Ignát Herrmann žil, neboť se domníváme, že dobový kontext je podstatnou složkou ke správnému pochopení podstaty díla.

Kapitola třetí představuje biografický medailon a zahrnuje období dětství, studia i rodinné zázemí. Život Herrmannův bylo třeba nastudovat hlavně k vytyčení shodných prvků mezi reálným životem autora a životem románového hrdiny Martina Žemly. Do této kapitoly jsme přehledově zařadili také kontext Herrmannovy literární tvorby a stručné porovnání románu *U snědeného krámu* s ostatními prózami.

Následující kapitola pojednává o vydání románu a jeho soudobé recepci. Zde jsme se snažili zachytit významné údaje o knize, v jakých časových odstupech vycházela, kde byla otištěna a podobně. Do závěru kapitoly jsme zařadili citace několika dobových recenzí, které slouží k čtenářově představě o tom, jak byl román ve své době vnímán.

Pátá kapitola reprodukuje děj románu. Jde především o shrnutí hlavní dějové linky, vystižení specifčnosti poetiky textu, což je podloženo citacemi z románu. Naše pozornost je zde zaměřena i na úlohu vypravěče, popisné změny a dějové anticipace.

Šestá kapitola patří k nejrozsáhlejším. Popisuje jednotlivé postavy románu, snaží se je analyzovat a na ukázkách z knihy demonstrovat jejich charakterové prvky, kterým se zde věnujeme. Tento oddíl je tvořen pěti podkapitolami, z nichž každá je zaměřena na jednu ze stěžejních postav románu *U snědeného krámu*.

Sedmá kapitola se zabývá ústředními motivy románu a je tvořena dílčími podkapitolami. Naším cílem bylo najít dominantní motivy, kterými si autor dopomáhal k vytvoření atmosféry, a jež se podílejí na kompoziční struktuře románu. Patří sem například motivy počasí, barev, kumbálu, domácího krbu a jiné.

Jako osmou kapitolu jsme vybrali filmové zpracování románu. Nejde o příliš rozsáhlý oddíl, ale šlo nám především o to, poukázat na odlišnosti mezi knihou a filmem, kterých není málo.

Předposlední kapitola s názvem Autobiografičnost upozorňuje na shodné okamžiky v reálném autorově životě a v osudech jeho románového hrdiny Martina Žemly.

Následuje závěr, shrnutí našeho snažení a zhodnocení významu románu *U snědeného krámu*.

2 Dobový kontext

Česká společnost i domácí umělecká tvorba procházela od poloviny 19. století velkými změnami, které pokračovaly i v prvních desetiletích století 20. Tyto dobové proměny ovlivnily život celého národa, a jistě také poznamenaly tvorbu Ignáta Herrmanna, spisovatele, jehož román bude předmětem následující práce. Proto považujeme za důležité tyto změny zmínit, abychom si byli schopni uvědomit, v jaké době tento autor své dílo psal a co jej při jeho tvorbě mohlo ovlivňovat.

Od konce padesátých let 19. století se situace v českých zemích začala uklidňovat, literatura měla opět možnost zaujmout významné postavení v kulturním životě českého národa. Zvýšil se počet čtenářů, spisovatelů a ustanovila se jednotná společnost. Roku 1859 skončilo období Bachova absolutismu, což zapříčinilo enormní uvolnění poměrů v zemi a po vydání říjnového diplomu roku 1860 došlo také k novému státoprávnímu uspořádání v Rakousku. Roku 1861 vyšla tzv. únorová ústava, která oživila český veřejný politický i kulturní život. Začaly vycházet *Národní listy*,¹ pod vedením Julia Grégra a do politického čela se dostal František Ladislav Rieger, jehož zásluhou vznikl i náš první větší výkladový slovník.

Rok 1867 byl rovněž pro Čechy významným, došlo k zavedení základních občanských práv, byla uzákoněna svoboda osobní, náboženská, svoboda slova a spolčování. Literáti se shromažďovali okolo osobností Jana Nerudy a Vítězslava Háška, což vedlo roku 1858 k vydání almanachu *Máj*. Májovci se pokoušeli o novou velkou uměleckou prózu. Na tvorbu Jana Nerudy a skupiny májovců navazoval rovněž Ignát Herrmann, především v první etapě své literární tvorby.²

V průběhu 19. století se zcela změnil charakter Evropy, do popředí se dostala průmyslová revoluce, která vyvolala obrovské změny v lidském životě, docházelo k hromadným přesunům obyvatelstva do měst. Mimo to také rostly a

¹ Noviny, které vycházely až do roku 1941. Byly považovány za nejvýznamnější český deník své doby, shrnující politické, hospodářské a kulturní události.

² Petrů, Eduard et al: *Panorama české literatury*. Rubico, Olomouc 1994, s. 125.

stupňovaly se rozpory mezi českým a německým měšťanstvem. Postupně se zlepšovala úroveň institucí, ať už vědeckých nebo kulturně-spoločenských, jako byly univerzity, divadla, muzea, nakladatelství, knihkupectví a jiné. Došlo k rozmachu průmyslu, obchodu, řemesel, dopravy a cestování, rostla úroveň literárních děl, snažících se vyrovnat vyspělým státům a svobodným národům.³

Do literatury v této době pronikaly evropské směry a objevovaly se rozpory mezi umělci, kteří chtěli zachovat tradiční pojetí literatury, ve vlasteneckých intencích a těmi, kteří byli inspirováni novými proudy jež se konstituovaly v Evropě. Objevují se dvě významné skupiny: lumírovci a ruchovci. Zatímco lumírovci navazovali na tradici májovců a ve svých dílech řešili obecně lidské problémy, ruchovci plédovali pro návrat k tradicím, obraceli se do historie a oslavovali významné činy předků. Roku 1895 vznikl v časopise *Rozhledy* manifest České moderny pod vedením J. S. Machara a F. X. Šaldy, který shrnoval stanoviska mladých literátů, a žádal svobodu tvorby, volnost slova, individualitu a pravdivost. V témže roce vznikla i Katolická moderna, jejíž autoři na rozdíl od autorů České moderny požadovali tradici a plné umění katolické. Z Evropy k nám pronikly různé literární směry, jako byl realismus, naturalismus, symbolismus, dekadence, impresionismus, později expresionismus, civilismus, vitalismus a další.⁴

Roku 1890 byla také založena Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, která byla roku 1918 přejmenována na Českou akademii věd a umění. Roku 1914 vypukla první světová válka, což přineslo obrovský útlum na poli literární činnosti, a díla, která po válce vyšla byla převážně válečného charakteru.

³ Polák, Josef: *Česká literatura 19. století*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1990, s. 116.

⁴ Petruš, Eduard et al: *Panorama české literatury*. Rubico, Olomouc 1994, s. 169–170.

3 Život a dílo Ignáta Herrmanna

Ignát Herrmann se narodil 12. srpna roku 1854 v Horním Mlýně na Doubravce u Chotěboře. Jeho otec byl majitelem tohoto mlýna, který však musel následně prodat a i s rodinou se odstěhoval do Hradce Králové, kde Ignát prožil dětství a mládí. Herrmann zde vychodil čtyřtřídní obecnou školu a následně první třídu reálky, čímž svá studia nadobro ukončil.⁵

Láskou Ignáta Herrmanna byla literatura, rád četl knihy, předčítal je ostatním a obklopoval se jimi. Neučil se však rád, školu neměl nikdy v lásce a reálku, kterou si sám zvolil, absolvoval jen s velkými obtížemi. Škola pro něj představovala nutné zlo. O jeho následující životní cestě rozhodli rodiče, syn se měl stát kupcem. Roku 1868 odjel do Prahy, kde se měl řemeslu vyučit. Jeho bratr, který již v Praze žil, mu zařídil místo u obchodníka, kterého Herrmann později ve svém díle označoval jako pana Franze Rorejse.⁶ Tento neuvěřitelný tyran absolutně pozměnil charakter samotného autora, který se stal ušlápnutým a zakřiknutým mužem s jediným cílem, totiž co nejrychleji se zaučit a moci začít žít svůj vlastní život. V této době začal Herrmann se svými prvními literárními pokusy, snažil se najít útěchu v listech papírů a vepsat do nich své myšlenky a trápení. V Praze byl kupcem bit, ponižován a prodělal velké množství nemocí, které musel bez léčby přestát, neboť mistr žádné omluvy nestrpěl. V kupectví v Praze strávil tři roky, po nichž byl konečně vyučen.⁷ Tyto roky zanechaly na Herrmannovi nesmazatelné stopy, nezesílil a neléčené nemoci způsobily, že jeho tělesná schránka zůstala velmi chabá. Kromě toho se stal nesmírně hloubavým

⁵ Adámek, Karel Václav: Ignát Herrmann. *Vlastivědný sborník Východočeský*, 1, 1923, s. 30.

⁶ Juda, Karel: *Ignát Herrmann*. Nakladatel F. Topič, Praha 1920, s. 5.

⁷ Adámek, Karel Václav: Ignát Herrmann. *Vlastivědný sborník Východočeský*, 1, 1923, s. 30.

člověkem, dokázal každý problém analyzovat do nejmenších detailů, což mu samotnému nepůsobilo žádnou radost.⁸

Od roku 1871 do podzimu roku 1873 byl pomocníkem v textilních závodech Bratří Tučků v Praze i v Plzni, kde se mu již dařilo o poznání lépe.⁹ Od roku 1873 Herrmann pracoval v Ottově nakladatelství a v té době se objevily jeho první hodnotné práce, otištěné v časopise Lumír. Vůbec první Herrmannovou tištěnou prací byla krátká historka v Ottově Palečku roku 1873, což byl humoristický časopis, jehož redaktorem se roku 1876 stal právě Ignát Herrmann.

Roku 1878 získal Herrmann místo účetního v advokátní kanceláři svého bratra Emila Herrmanna, tato práce jej však příliš nenaplňovala a hledal jiné, pro něj zajímavější zaměstnání. Proto se roku 1881 přihlásil na uvolněné místo pokladníka v Národních listech, které však bylo zatím obsazeno. I přesto byl Juliem Grégrem do Národních listů přijat a na starost dostal inzertní agendu. Po roce byl přece jen dosazen na místo pokladníka. Herrmann z toho nebyl příliš nadšený, toužil po redakčním zaměstnání.¹⁰ Přes den pracoval, po večerech psal svá díla. Už od roku 1882 vydával literárně humoristický časopis Švanda dudák, který zaplňoval svými prózami (na pokračování zde vycházel i román *U snědeného krámu*).¹¹ Mimo to velice rád cestoval a zaměstnání mu umožnilo, poznávat nové kouty světa, navštívil Francii, Německo, Itálii, Černou Horu, Řecko, Slovensko či Maltu atd.¹² Stále se však snažil přemluvit šéfa Národních listů, aby jej zaměstnal jako redaktora, ten však odpověděl vždy zamítavě. Důvodem byly nejspíš Grégrovy představy o kvalitní literatuře, měl rád idealismus, nesnášel Nerudu a také Herrmannův styl. Vadily mu postavy, které

⁸ Juda, Karel: *Ignát Herrmann*. Nakladatel F. Topič, Praha 1920, s. 6.

⁹ Tamtéž, s. 7.

¹⁰ Adámek, Karel Václav: *Ignát Herrmann. Vlastivědný sborník Východočeský*, 1, 1923, s. 31.

¹¹ Juda, Karel: *Ignát Herrmann*. Nakladatel F. Topič, Praha 1920, s. 8.

¹² Tamtéž, s. 8.

v pracích mladého prozaika vystupovaly, tedy nejčastěji drobní obchodníci, řemeslníci, opilci, příživníci a matky s dcerami.¹³

Proto dal Herrmann výpověď a ocitl se bez prostředků na ulici, nakonec se však v deníku objevilo volné místo soudního zpravodaje, na které byl roku 1885 Herrmann přijat. Osm let psal soudní referáty, které mu umožnily nahlédnout do jádra lidských povah, následně byl od listopadu 1899 týdenním povídkářem a od roku 1900 psal do nedělní zábavní přílohy, a to vždy jednou za dva týdny.¹⁴ V tomto zaměstnání získal velké množství zkušeností a životních moudrostí, což později uplatnil při vykreslování charakterů postav svých prozaických děl. Ve sloupcích hodnotil lidské chování vždy spravedlivě, laskavě a s humorem.

V Národních listech Herrmann setrval až do roku 1918, kdy periodikum přestalo vycházet a poté přešel do časopisu Cesta. Avšak již roku 1920 se do Národních listů vrátil a zůstal jim věrný prakticky až do své smrti, tedy do roku 1935.¹⁵ Šalda ve své knize medailónů, která vyšla téhož roku, kdy Herrmann zemřel, vzpomíná na prozaika takto: „V létě zemřel jednaosmdesátiletý Ignát Herrmann. Zemřel skoro s perem v ruce; donedávna psal do Národních listů sentimentálně humoristické obrázky žánrové nebo vzpomínky na starou Prahu svého mládí a věku mužného. Tento Herrmann byl zajímavá figura spíše svým životem než svým dílem. Byl to energický samouk; byl to někdo.“¹⁶

Herrmann byl činný i společensky, byl místopředsedou a následně předsedou Máje, místopředsedou literárního odboru Umělecké besedy, členem Spolku českých žurnalistů, Svatoboru, Jednoty Svatopluka Čecha a dalších.¹⁷

¹³ Šalda, František Xaver: *České medailóny*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959, s. 191.

¹⁴ Adámek, Karel Václav: Ignát Herrmann. *Vlastivědný sborník Východočeský*, 1, 1923, s. 31.

¹⁵ Forst, Vladimír et al: *Lexikon České literatury, 2.díl H–J*. Academia, Praha 1993, s. 159; autor hesla: Pešat, Zdeněk.

¹⁶ Šalda, František Xaver: *České medailóny*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959, s. 190.

¹⁷ Forst, Vladimír et al: *Lexikon České literatury, 2.díl H–J*. Academia, Praha 1993, s. 159; autor hesla: Pešat, Zdeněk.

3.1 *Dílo Ignáta Herrmanna*

Ve své době býval Herrmann označován jako tvůrce pražského románu, ne však zcela oprávněně, neboť Praha se v jeho dílech objevuje spíše zlomkovitě, než aby byla důsledně náplní jeho děl. V dnešní době bývá Herrmann vnímán jako povídkář, romanopisec, fejetonista a autor memoárů. Právě autorův pestrý život umožnil, že se Herrmann dokázal vcítit do téměř jakékoli sociální vrstvy, neboť sám byl jak učněm, tak obchodním cestujícím, ale i advokátním písařem, účetním, referentem ze soudní síně a redaktorem.¹⁸

Nejdříve psal spíše drobné brožurky a časopisecky publikoval humoristické prózy, snažil se navázat na dílo Jana Nerudy. Tomu také Herrmann věnoval svou první knihu *Z chudého kalamáře* (1880). Následovaly sebrané prózy v knize *Pražské figúrky* (1884), v osmdesátých letech pak obsáhlejší povídka *Pan Melichar* (1886), dále román *U snědeného krámu* (1890), v devadesátých letech kritický, ale úsměvný román *Otec Kondelík a ženich Vejvara* (1898).¹⁹ Po první světové válce pokračuje v románech: *Vdavky Nanyňky Kulichovy* (1918), *Artur a Leontýna* (1921) a jako poslední vyšel dvoudílný *Felíčkův román* (1924–1925). Od roku 1921 také začal v Národních listech uveřejňovat vzpomínky, které později vyšly i knižně pod titulem *Před padesáti lety* (1924).²⁰

Často Herrmann publikoval své práce pod různými jmény, z nichž nejvýznamnější byl pseudonym *Ypsilon*, který si Herrmann zvolil cíleně, neboť měl vyjádřit jeho těžkou cestu do redakce Národních listů, kdy autor sám sebe považoval za neschopného, myslel si, že je pouze pátým kolem u vozu. Proto přemýšlel nad pseudonymy jako Zet či Žet, které byly na samém konci abecedy, a stejně tak viděl Herrmann i své postavení, považoval se za poslední článek v redakci Národních listů. Avšak Herrmannovi se nelíbila zvučnost názvů těchto hlásek, proto si zvolil Ypsilon, také téměř poslední písmeno v řadě, které mu

¹⁸ Novák, Arné – Novák, Jan: *Přehledné dějiny literatury české*. Atlantis, Brno 1995, s. 798.

¹⁹ Forst, Vladimír et al: *Lexikon České literatury, 2.díl H–J*. Academia, Praha 1993, s. 159; autor hesla: Pešat, Zdeněk.

²⁰ Tamtéž, s. 160.

znělo tvrdě, stejně jako bylo tvrdé jeho tehdejší zaměstnání. Dále užíval pseudonymy jako Arminius, Barbarabáš, Trn, Basilisk, Bolehlas Dalibral, Daniel Štika, Filip Drtina, Komár, Spytihněv, Stonožka, Tomáš Cihla a další.²¹

4 Vydání románu *U snědeného krámu* a jeho recepce

V letech 1883–1888 vzniká a od roku 1885 na pokračování vychází v Herrmannově Švandovi dudákovi román *U snědeného krámu*. Knižně vyšel za autorova života v osmi vydáních poprvé roku 1890 a naposledy roku 1932. Mezi časopiseckou a knižní verzí románu jsou značné textové rozdíly. Herrmann se rozhodl některé pasáže knihy dodatečně přepracovat a hlavně rozšířit. Například v třetím oddíle románu přibyla celá jedna kapitola, ve které Žemla před svatbou vzpomíná na svou rodinu a sourozence a uvědomuje si, že je vlastně úplně sám.²²

Próza představuje výjimku v Herrmannově tvorbě, který do té doby psal spíše povídky či žánrové drobnokresby. Určité rozpaky žánrového charakteru, totiž zda jde vsutku o román, či o další autorův popis pražského prostředí, rozhodl literární kritik Hubert Gordon Schauer, který se jednoznačně přiklonil k románu.²³ Herrmann sám však dílo považoval spíše za „líčení z pražského života“ a pojmenování román se vyhýbal.²⁴

Herrmann bývá často označován přídomek „pokračovatel Nerudův“, zjevnou inspiraci lze vyzorovat hlavně v Nerudových *Povídkách*

²¹ Forst, Vladimír et al: *Lexikon České literatury, 2.díl H–J*. Academia, Praha 1993, s. 160; autor hesla: Pešat, Zdeněk.

²² Janáčková, Jaroslava: *Český román sklonku 19. století*. Academia, Praha 1967, s. 70.

²³ Hýsek, Miloslav: *Ignát Herrmann*. Nakladatel F. Topič, Praha 1934, s. 62.

²⁴ Schauer, Hubert Gordon: *U snědeného krámu*. *Literární listy*, 22, 1890, s. 374.

Malostranských (1878).²⁵ Evidentní dějové paralely lze vysledovat mezi povídkou *Jak si pan Vorel nakouřil pěnovku* a románem *U snědeného krámu*. Pan Vorel si také otevřel malý krámeček na Malé straně, ovšem díky své závislosti na tabáku zamořil celý krám a zákazníci nepřicházeli. Nakonec Vorel zkrachoval a byl nucen krámeček zavřít, a když se dostavila soudní komise, aby majitele vystěhovala, našla kupce oběšeného ve vlastním krámu. Styčné plochy jsou zde mnohé, odvaha obou mužů pustit se do podnikání, navzdory velké konkurenci, ale zároveň i jejich neschopnost vést svůj podnik tak, aby prosperoval. Oba dva nakonec spáchají sebevraždu, i když každý jinak, ale podstatou je, že ani jeden z nich nebyl schopen najít lepší řešení komplikované situace.

Když Ignát Herrmann román vydal, byl již ženatý, měl dítě a vedl, dalo by se říci, šťastný život, ovšem i přesto měl stále potřebu vypořádat se s minulostí a vypsát se z trápení, která jeho učňovské období přineslo.²⁶ Terapeutický účinek měl za následek, že román na většinu čtenářů působil až přehnaně pesimisticky. Herrmann si uvědomoval, že je nutné se s hroživou minulostí jednou provždy vypořádat a nezaobírat se donekonečna tím co bylo, a sám do výtisku svého románu dne 16. 9. 1890 vepsal: Martin Žemla mrtev je pro mne pro vždy. Vzápětí však dopsal památnou větu: Zdali mne přežije? Uvědomoval si totiž, že v kupci Žemlovi stvořil nový typ literárního hrdiny – jedince, který není schopen postavit se nepřízni svého osudu.²⁷ Teprve po dopsání závažného díla byl Herrmann schopen přejít k literatuře humoristického rázu.²⁸

Autorovo líčení je velmi realistické, dalo by se říci až naturalistické. K tomuto názoru se přiklonil i F. X. Šalda, který o románu *U snědeného krámu* hovoří takto: „Je to suchý šedivý naturalism terre á terre, – ale nesmíš přitom myslet na naturalism francouzský, ten stále i ve svých nejslabších plodech měl

²⁵ Lehár, Jan et al.: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2008, s. 378.

²⁶ Juda, Karel: *Ignát Herrmann*. Nakladatel F. Topič, Praha 1920, s. 12.

²⁷ Mocná, Dagmar: *Případ Kondelík*. Karolinum, Praha 2002, s. 30., s. 33.

²⁸ Juda, Karel: *Ignát Herrmann*. Nakladatel F. Topič, Praha 1920, s. 12.

ještě jakousi jiskru ducha a vtipu nebo básnickosti. Román Herrmannův je úplně šedivý a plošný, je vlekle popisný a novinářsky únavný.²⁹

Román je dosti obsáhlý a autor často líčí některé události tak zdlouhavě a deskriptivně, že to brzdí dynamiku celého příběhu. Martin Žemla dost často přemýšlí, hlavně když stojí za pultem, a spekuluje v duchu sám se sebou nad tím, jak více vydělat, co je třeba objednat či zařídit. Román je všeobecně považován za šedivý, jediným momentem, kdy je Žemla šťastný, je ten, kdy se setkává se svou osudovou láskou, čtenář však ví, že jeho štěstí je pouze dočasné, a celá láska je pouze přesnou kalkulací matky Šustrové. Postupně se depresivní tón celého románu jen umocňuje, a když dochází k Žemlově sebevraždě, není čtenář ani nijak zaskočen. Je to přirozené zakončení tragického osudu jednoho muže.³⁰ Vzhledem k tomu, že je román velmi ponuře laděný, mohou nás překvapit i světlá místa v příběhu, kdy se člověk může pousmát. Jde hlavně o situace a repliky, ve kterých hovoří rytmistr Kyllián, většinou v silně podnapilém stavu a špičkuje se s posluhovačkou Randovou, která jej nemůže vystát. „Matko, blíží se april – mají-li pak už všechno v pořádku k výletu na horoucí skálu? Letos dal magistrát přísný rozkaz metařům, aby si dávali pozor na košťata, – poslední léta se jich mnoho ztrácelo. Ale dají mi dobré slovo, já jim opatřím pometlo z pivovaru – bude mít sedlo a oprat’ – na takovém ještě nikdy nejeli...‘ Randová došla zatím za pult a složila tam režné pytlíky a pytle, jež měla doma u správy. Byla shrbená a odvrácena od Kylliana a hučela teď do nějakého truhlíku: ‚Ba ne, *mladý pane*, letos pojede se na starých, odřených kozlech s hadími jazyky. Dají pozor, aby byli před soumrakem doma, – sic ponesou také...‘“³¹

Dobová kritika Herrmannovi vytýkala až jednostranný pesimismus, který román vyvolává. Po dočtení čtenář údajně nabývá dojmu, že existují jen špatní lidé jako Rorejs, Šustrový či Kyllián, zatímco laskavé a dobré vystupování vede

²⁹ Šalda, František Xaver: *České medailóny*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959, s. 191.

³⁰ Schauer, Hubert Gordon: U snědeného krámu. *Literární listy*, 22, 1890, s. 375.

³¹ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 324.

ke zkáze, jak to ilustruje Žemlův případ.³² F. X. Šalda napsal: „Tento román byl ve své době velmi přeceňován; dnes je ho již těžko číst, ale přesto má svůj význam. Předně měl dosti značný vliv na vývoj české prózy naturalistické, v malbě rozvrácené rodiny maloměšťácké předešel svou dobu a byl dost často napodobován a obměňován.“³³

Odlišný názor lze nalézt v Literárních novinách z roku 1890, rozsáhlou kritiku na román *U snědeného krámu* zde sepsal H. G. Schauer pod pseudonymem Astur. Vyjádřil se takto: „Můj celkový úsudek jest, že Snědený krám je práce velmi cenná po stránce dokumentární i dobrá z hlediska uměleckého. V něm zachycen jest kus drobného světa. Ovšem, umělecké grand-oeuvre román Herrmannův není; k tomu mu schází šířka rozhledu, mohutnost vášní, podstatnost všeobecného nějakého interestu i stylistická podrobnost. Snad je sloh románu jeho obsahu přiměřen, ale grand style to není.“³⁴

Velice kladnou kritiku publikoval F.V. Vykoukal a také ji roku 1890 uveřejnil ve Světozoru, tento kritik byl románem Ignáta Herrmanna doslova nadšen: „Knihu tuto řadíme k nejvýznamnějším a nejlepším plodům, které v posledních letech vynikly nad střízlivou a dosti jednotvárnou úroveň naší pěkné prózy. Ceny této dodává jí především naprostá její svéráznost, která z ní činí dílo nejen slovy, ale i duchem naše; touto svérázností víže se dílo Herrmannovo k naší Praze tak úzce, že děj jeho nikam jinam nedá se přesunouti.“ Pokračuje takto: „A jaký jest prostředek, kterým Herrmann opatřil své práci zvláštní, neklamné působivé kouzlo, jaká jest dráha, kterou došel úspěchu tak nepochybného? Jest to snad neobyčejnost zvolené látky, jest to složitá osnova příběhu různě spleteného a vzájemně se křížícího? Nikoli – podklad Snědeného krámu jest tak jednoduchý, že se dá naznačiti několika větami: spisovatel vylíčil učednická a pomocnická léta svého hrdiny, kupce Martina Žemly, ukazuje nám, kterak si skromný tento muž

³² Krejčí, Karel: Kupecký román I. Herrmanna. In: Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1955, s. 13.

³³ Šalda, František Xaver: *České medailóny*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959, s. 192.

³⁴ Schauer, Hubert Gordon: *U snědeného krámu*. *Literární listy*, 22, 1890, s. 376.

zřídil samostatnou živnost v ulici Václavské, kterak byl od prohnané ouřednice Šustrové polapen pro její dceru Pavlínu, kterak byl podveden v manželství a vyjeden ve svém krámku, kde si posléze sáhl na život. Fabule prostá – a přece jak jímá všecku mysl čtenářovu, jak mocně vzrušuje jeho nitro, jak působí dojmem nevyhladitelným.“³⁵

Tato kritika však byla asi jedinou svého druhu, ostatní románem nadšení tak jako Vykoukal rozhodně nebyli. Se začátkem devadesátých let započalo období literární moderny a pro její mladé příslušníky bylo Herrmannovo dílo příliš vleklé a popisné. Kladnější recenze se objevovaly v tradičních literárních listech, ovšem to Herrmanna příliš netěšilo, toužil právě po uznání mladé generace, jehož se nedočkal.

U čtenářské obce ve své době zcela jednoznačně zvítězil Herrmannův román *Otec Kondelík a ženich Vejvara*, o což se jistě zasloužil humor a optimistický pohled na život ústředního hrdiny Kondelíka. Román *U snědeného krámu* byl spíše upozaděn, což Herrmanna skličovalo, a toužil po tom, aby popularitu mohl přenést z Kondelíka na Žemlu.

Dílo *U snědeného krámu* Herrmann dlouho připravoval, důkladně propracoval a byl na něj náležitě hrdý, a právě proto jej zraňovalo, že oblíbenější se stala kniha, která vznikla téměř proti jeho vůli.³⁶

Jisté však je, že románem *U snědeného krámu* Herrmann stvořil hodnotné, tzv. „vysoké“ literární dílo, což se mu však již nikdy v jeho životě nepodařilo zopakovat. Dagmar Mocná spekuluje nad tím, proč tomu tak bylo, a dochází k třem možným odpovědím. Herrmann byl člověkem pracovně velice vytíženým, proto nenašel tolik potřebného času k tomu, aby stvořil podobně kvalitní dílo. Nebo již neměl nápad, jakou náplň by měl následující román mít, vypsal se ze svého komplexu z mládí a další vhodné téma již nenašel, eventuálně se mu prostě už dále nechtělo znovu podstupovat složitý proces tvorby takového románu.³⁷

³⁵ Vykoukal, František Vladimír: *U snědeného krámu*. *Světozor*, 51, 1890, s. 612.

³⁶ Mocná, Dagmar: *Od Snědeného krámu ke Kondelíkovi*. *Česká literatura*, 1, 1999, s. 20.

³⁷ Tamtéž, s. 28.

5 Děj románu

Román *U snědeného krámu* je rozdělen do čtyř na sebe navazujících částí, přičemž rozsahově jde o téměř pětisetstránkovou knihu.

První díl s názvem *Martin Žemla* začíná tak, že autor představuje osobou hlavního hrdiny. Z tohoto úvodu je zřejmé, že tento mladý muž se rozhodl otevřít si svůj vlastní krámk z těžce naspořených peněz a díky retrospektivní vsuvce máme i jisté představy o mládí a dospívání kupce. Další osoby, které v této části vystupují jsou služka Randová, která Martinovi pomáhá při údržbě jeho krámu a téměř groteskní postavička penzisty Kylliána

Druhý díl nese název *Rodina Šustrových* a pojednává o tom, jak Martin Žemla začal zvelebovat svůj krámk, jak k němu proudí první zákazníci a hlavně, jak sám název napovídá, Martin Žemla se seznamuje s matkou a dcerou Šustrovými. Tedy budoucí tchýní a manželkou.

Žemlova svatební noc je název třetí části, a je zřejmé, co bude jejím tématem. Kyllián i Šustrová intrikami doženou kupce Žemlu k sňatku s mladou Pavlínou a koná se svatba. Ke konci kapitoly Martin zjišťuje, že jej jeho vyvolená nemiluje a společný manželský život těchto dvou nebude nikdy možný.

Poslední kapitola *Zrazen a sněden* je velice pesimistickým zakončením celého románu, Žemla je sám, manželka s ním nesdílí lože, chodí za jiným mužem, krám upadá a kupec krachuje. Vyústěním pro Žemlu bezvýchodné situace je jeho sebevražda.

Děj knihy není příliš náročný, zápletky nejsou nikterak nepochopitelné či složité, což však pro kvalitu románu není rozhodující. Jde o prostý příběh, kdy pracovitý a schopný Martin Žemla otevírá malý krámk na Václavské ulici, s cílem dobře a poctivě zásobit obyvatele města, ale jeho hodná a naivní povaha ho přivede k tomu, že se nechá oklamat. Ožení se s Pavlínkou Šustrovou, dcerou nájemnice bytu nad krámem a nepoznává, že je obelháván a o žádnou lásku ze strany jeho vyvolené rozhodně nejde. Celé dílo končí katastrofou v podobě sebevraždy Martina Žemly, když zjistí, jaké intriky stará Šustrová používala, aby jej účelově získala do rodiny, a také to, že Pavlínka jej nemiluje a podvádí ho s milencem Plagwitzem. Pavlína je dokonce tak vychytralá, že když s Plagwitzem

otěhotní, snaží se Žemlu, kterého po celou dobu jejich soužití odmítala, přimět k pohlavnímu styku jen proto, aby zůstala zabezpečená, stejně jako její dítě i její matka, a kupec si měl myslet, že dítě je jeho, čímž by neutrpěla ani její pověst.

Výjimečný je v obsahu knihy začátek románu, který tvoří retrospektivní vzpomínky kupce Žemly, jež pojednávají o jeho dětství, mládí a zážitcích z Prahy. Tyto vzpomínky jsou pro rozvíjející se děj důležité, román by sice fungoval i bez nich, ovšem Herrmann takto dává možnost čtenáři nahlédnout do nitra tichého a věčně pesimisticky naladěného kupce, umožňuje mu pochopit příčinu jeho pozdějšího chování.

Tato vsuvka v ději zachycuje několik desetiletí Martinova života, sepsaných na poměrně krátkém úseku v knize. I přesto však Martin Žemla v retrospektivní pasáži dokáže naposledy v životě nějakým způsobem jednat a zakročít. Někdy si pomáhá pouze tak, že v těžkých chvílích vzpomíná na mládí a svou rodinu, jindy však zasáhne přímo a je schopen dát ze dne na den výpověď, vzepřít se bezpráví a bojovat za svůj vlastní sen.³⁸

První část románu je vlastně jakousi autobiografií autora, jeho líčení služby u Rorejse je velmi realistické, Herrmann bez jakéhokoli zjemňování a přikrášlování popisuje utrpení, které Martin Žemla prožil v učňovském období. Kupec je naplněn hořkostí a odporem ke svému mistrovi. Rorejs je zaměstnavatelem přísným, zlým a v jeho službě vydrží jen ti nejsilnější jedinci. Za dobu služby, kterou u něj Žemla stráví, se u Rorejse vystřídá přes dvě desítky mladých chlapců, neboť nikdo není schopen déle vydržet. Martin Žemla přesně vylíčil charakter tohoto kupeckého mistra, když o něm přemýšlí jako o drakovi, který je také ve znaku Rorejsova krámu a visí mu na zdi za pultem. Stejně jako tento drak i Rorejs řve, plive síru, zatíná drápy do svých obětí a upírá na ně baziliščí zraky.³⁹ Martin hledá zastání u okolí, ale zůstává znovu sám, snaží se najít útěchu i u svého bratra, ten ovšem považuje Rorejse za člověka

³⁸ Janáčková, Jaroslava: *Český román sklonku 19. století*. Academia, Praha 1967, s. 60.

³⁹ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 93.

spravedlivého a z Martina udělá slabocha, který není schopen snést pár ran, které si „beztak“ za své chování zaslouží.

Rorejs rád Martinovi zadává nesmyslnou práci, podezřívavý muž totiž nevěří, že Žemla pracuje tak svědomitě, když své úkoly stíhá s předstihem. Situace vygraduje, když jednou najde učedníka, jak si v pracovní době čte knihu, jelikož již nemá nic jiného na práci. Rorejs se vytočí a ve zlosti vysype na zem několik druhů koření a nařídí Martinovi, aby jej přebral.

Hlavně v tomto vzpomínkovém oddíle shledáváme shodné prvky s naturalismem, tedy směrem, který se snaží realitu zachytit takovou, jaká je, ne ji zkreslovat či zkrášlovat. Kupříkladu když Žemla vzpomíná na svého spolupracovníka Antona a jeho poslední výprask před odchodem ze služby: „[...] vedle v kumbálku skláněl se Anton nad kamennou mísou s vodou a omýval si obličej. Martin se ostýchal na Antona pohlédnout a vyhýbal se, jak mohl setkání s ním. Konečně však přece nemohl odolati a pozvedl k němu oči. Zhrozil se. Anton byl všecek spráskán, na tváři poškrábán, na levé straně neobyčejně zardělý, jako od poličků. Na krku červenaly se mu dvě krvavé prouhy a kabát jeho byl od límce až dopolou zad roztržen. Bylo zjevno, že se zle bránil, ale že panu Rorejsovi neodolal.“⁴⁰ Další Žemlova cesta vedla ke kupci Štěrbovi, kde již byly podmínky pro život příznivější a byla i jakási možnost vydělat si nějaké peníze pro lepší budoucnost. Žemla byl však zvláštním typem člověka, který odmítal lidi podvádět jako většina ostatních z branže, vykládat jim nepravdy o zboží, či se vlichotit do přízně zákazníků jen proto, aby získal vyšší tržbu. Logicky mu to bylo vytýkáno majitelem obchodu, ale nic naplat, Žemla se rozhodl pro poctivou cestu a dál v duchu spřádá své plány na to, jak jednou povede svůj vlastní krámek.

Poté, co se Žemla konečně po třech letech vyučil a vydělal nějaké peníze u zaměstnavatele Štěrby, pořídil si z těžce ušetřených financí svůj krámek. Žemlův příběh se však nějak výrazně k lepšímu neubírá, zákazníků je málo a konkurence veliká. Žemla navíc nedokáže jako jiní podvádět, a proto nabízí zboží pouze

⁴⁰ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 89.

prvotřídní kvality, a příliš tak neprosperuje. Nakonec se stává výhodnou kořistí dvou vypočítavých žen, které jej tak dlouho vysávají, až Žemla dojde k bankrotu a je nucen spáchat sebevraždu.

Zpočátku si kupec vůbec neuvědomuje, že jeho namlouvání Pavlínky je absolutně neúčinné, navíc se do všeho vkládá její matka, tvrdíc, jak na Martina Pavlína myslí a těší se na vdavky, čemuž naivní Žemla uvěří. Z tohoto snu procitá až o svatební noci, kdy s ním Pavlína odmítá sdílet lože či dokonce stejný pokoj a Žemla je nucen ubytovat se v malém pokojíku za krámem, kde nakonec končí jeho život. Stojí za zmínku, že Žemla zvládl přežít útrapy, které ho provázely v mládí, dokázal se i osamostatnit a sám otevřít svůj vlastní krámeček, sehnat si klientelu a zboží, ovšem na intriky dvou vychytralých žen nestačil. Stal se samostatným člověkem, závislým sám na sobě, ale zkušenosti, které podstupuje od Šustrových, považuje dlouhou dobu za své největší štěstí, neboť je rád, že již dále nebude v životě sám.⁴¹ A tak potupně snáší jejich stupňující se nároky, beze slov a zadarmo odevzdává ženám zboží, které zrovna potřebují, a nechává svůj vysněný krámeček postupně upadat, až úplně zkrachuje a je „vyjeden“.

Na konci románu Žemla shromažďuje veškeré své úspory, sčítá a odečítá a zjišťuje, že mu nezbylo téměř nic, uvědomuje si, že vlastní žena jej nikdy nemilovala a milovat nebude a rozhodne se dobrovolně ukončit svůj život. Jediné peníze, které mu zůstaly schovány na dně šuplíku, totiž deset zlatých, odkazuje své věrné posluhovačce Randové, teprve tehdy dojde k Žemlovi prozření, když si uvědomí, že právě ona to s ním myslela dobře a že její nářky na jeho společnost byly oprávněné.

Výstižný je z toho důvodu také samotný název románu. Na konci knihy je spojení „snědený krám“ užito explicitně i v textu, když se po sebevraždě Martina Žemly lidé zabývají tím, co vše se vlastně stalo, a okolnosti tohoto hrůzného činu vyjdou najevo. Obyvatelé města pak začnou toto místo nazývat *U snědeného krámu*. Žemlova smrt je pesimistickým zakončením celého velmi chmurně laděného příběhu

⁴¹ Janáčková, Jaroslava: *Český román sklonku 19. století* Academia, Praha 1967, s. 60.

Tradiční autorský vypravěč dává čtenáři nahlédnout pouze do nitra Martina Žemly, jehož charakter vykresluje velice dopodrobna, zatímco smýšlení jiných postav zůstává neodhaleno. Čtenář pak sám zapojuje vlastní fantazii, aby si mohl určitý úsudek o postavách vytvořit, hlavně na základě jejich chování.⁴² Vypravěč rád vstupuje do děje, např. když Anton, přítel Žemly z dob učení, vyprovokuje rozepři se svým mistrem, vypravěč je rozrušen a komentuje: „U všech d'áblů, co to znamená? Jaký d'as vjel do Antona, že se dnes opovažuje takto mluvit?“⁴³

Vypravěč velmi sympatizuje s Žemlou, naopak velmi negativně hodnotí postavu mistra Rorejse, čímž formuluje čtenářovy názory na tyto postavy.⁴⁴ Žemla je v důsledku toho zástupcem dobra, zatímco Rorejs je pro čtenáře ztělesněním zla.

Vypravěč také rád ironizuje chování jednotlivých postav, jako je tomu například v případě matky Šustrové: „Ovšem stará paní byla vycvikovanější a měla se v moci. Uměla plakat, kdy chtěla, a uměla hlas rozvlnit k pohnutí největšímu.“⁴⁵

Vypravěč se však v díle mění, v první části knihy se neustále hlásí ke slovu, komentuje situaci a zobecňuje údaje. Tento typ vypravěče v románu převládá, žasne nad Žemlovou situací, je citově zaujatý a tím, jak jsme již zmínili, vede čtenáře, který je poučován a je mu svým způsobem vnucován názor na jednotlivé postavy či situace.⁴⁶ „Ubohá Randová netušila, že by byla pánu svému

⁴² Mocná, Dagmar: *Od Snědeného krámu ke Kondelíkovi. Česká literatura*, 1, 1999, s. 23.

⁴³ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 2.

⁴⁴ Mocná, Dagmar: *Od Snědeného krámu ke Kondelíkovi. Česká literatura*, 1, 1999, s. 24.

⁴⁵ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 211.

⁴⁶ Mocná, Dagmar: *Od Snědeného krámu ke Kondelíkovi. Česká literatura*, 1, 1999, s. 24.

lépe prospěla, kdyby živnost jeho byla zhaněla.“⁴⁷ Vypravěč lituje postavu posluhovačky, která se snaží být jakkoli nápomocná svému pánovi.

„Ubožák, kdyby byl tužil že chtěje se ženit, vzbuzuje soucit své posluhovačky, které platí tři zlatky měsíčně!“⁴⁸ Opět zde můžeme vysledovat vypravěčův komentář k Žemlově naivní představě o svatbě.

Objevuje se však i jiný typ vypravěče, je to ten, který čtenáře výchovně nabádá. V knize nemá příliš velké zastoupení, ovšem v některých pasážích je možno jeho činnost vysledovat.⁴⁹

V úvodních pasážích románu se vypravěč snaží postavy nepojmenovávat, předkládá je čtenáři jako neznáme hrdiny, u kterých popisuje jejich vzhled a chování. Neprozradí jejich jména ani zaměstnání, přestože jde o hlavní hrdiny, kteří budou nadále pro knihu stěžejní. „Onen vytáhlý, suchý muž v placaté čepici kráčel před ní, otevřel jí krám a vpustiv ji dovnitř vešel za ní, přivřel za sebou dveře, rozsvítil petrolejovou svítilnu, jež byla na pultě již připravena, pomohl babce nůši složit a okázal jí do pokojíku za krámkem.“⁵⁰ To, že vypravěč hovoří o postavách Martina Žemly a služky Randové, se přitom dozvíme až na následujících stránkách.

⁴⁷ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 265.

⁴⁸ Tamtéž, s. 326.

⁴⁹ Mocná, Dagmar: *Od Snědeného krámu ke Kondelíkovi*. *Česká literatura*, 1, 1999, s. 23.

⁵⁰ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 13.

5.1 Popisné změny

Zpočátku se v knize setkáváme s velmi podrobnými popisy krámu. Známe jeho vybavení, zásoby a vůbec jeho vnitřní uspořádání. Jsou představováni drobní zákazníci, večery končí Žemlovými kalkulacemi a objednávkami nového zboží.

Velký popisný zlom nastává ve chvíli, kdy se kupec seznámí s Pavlínou. Přibývá pasáží, ve kterých Žemla přemýšlí nad svou vyvolenou, pro něj božskou a dokonalou dívkou: „Náhle vystoupila před Martinem postava její v celé životnosti a zdálo se mu, že jí hledí upřeně do tváře, – a nyní ovšem nesklopil oči, když s ní mluvil v duchu. Viděl ji zase v tom půvabném domácím úboru, vracel se v myšlenkách do bytu Šustrových, ke stolu, u něhož hráli, opakoval si všechna její slova, kterak mu při hře radila, kterak mu sahala do karet, kterak za něj vynášela.“⁵¹

Zvyšuje se počet procházek se Šustrovými, nedělních návštěv v jejich domácnosti, zároveň se ovšem vytratily pasáže popisující dění v krámě. Nevíme, kolik Žemla v jednotlivé dny utržil, zda-li má vůbec nějaké zákazníky. Živnost se stává vedlejší, Žemlovi již nevádí udělat si delší pauzu či dokonce některý den vůbec neotevřít. Proto je pro čtenáře vlastně překvapením, když při poslední inventuře, krátce před sebevraždou, Žemla zjišťuje, že má obrovské manko a záchrana krámu již není možná.

Místo popisů krámu se po seznámení se Šustrovými setkáváme s přesným vykreslením jejich domácnosti. Týden jako by se zkrátil pouze na neděle, během nichž Žemla se Šustrovými vychází ven za zábavou a dvoří se Pavlíně. Později, když se Žemla osmělí a neděle se odehrávají v domácnosti Šustrových, jsou dlouze a podrobně popisovány obědy, večere a vůbec vše co patří ke stolování, včetně jídel a nápojů.

Přesně lze vyzorovat intriky staré proradné ženy, která dokáže sehrát jakoukoli scénku. Když ji Martin přichází gratulovat ke svátku, je Šustrová

⁵¹ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 243.

překvapená a dojatá. Na stole jsou však přichystány tři sklenice, z čehož jednoznačně vyplývá, že si stará žena byla jistá, že kupec přijde.

Kupce přestávají zajímat jakékoli jiné dny než neděle, pracovní dny chce přežít a dočkat se konce dalšího týdne: „První týden po setkání s Pavlínou plynul Martinovi nekonečně zdouha – ba neplynul ani. Zdáloť se Žemlovi, že se čas zastavil a že je do neděle daleko jako do smrti. Jaké to byly nepřehledné nekonečné dny! Jaké množství myšlenek, obav, přání a domněnek plnilo jeho hlavu. Se zimničnou nedočkavostí hleděl Martin vstříc nejbližší neděli – a zase všecek stísněn a pln starostí, přinese-li mu, co tak dychtivě očekával, nač se těšil, več doufal.“⁵²

Když se náhodou ještě někde objeví zmínka o krámu, tak je situace shrnuta jednou větou a vypravěč se dále zabývá výhradně domácností Šustrových.

Po svatbě přibývá analýz pocitů jednotlivých hrdinů. V popředí stojí samozřejmě zarmoucený Žemla, dále Pavlína, která je dosti bezradná, a matka Šustrová, která je jako jediná šťastná a netuší, jakým způsobem mladí novomanželé vedle sebe žijí. Od svatby v románu téměř vymizely postavy Randové a Kylliána, občas se objeví zmínka o jejich návštěvě krámu, ale pro jejich repliky již není prostor. Důležitý je nyní vnitřní vývoj kupce Martina Žemly a přibývá sond do jeho nitra.

5.2 *Anticipace*

Často se v románu setkáváme s pasážemi, v nichž vypravěč předznamenává události, které budou v ději teprve následovat. V druhé části románu, krátce po svatbě, Žemla často přemýšlí nad svým osudem a hledá řešení své složité situace. Prochází se a shlíží na hladinu Vltavy, přičemž hovoří sám k sobě, a ubezpečuje se, že je ještě dost času. Již zde se objevují první náznaky Žemlových myšlenek na sebevraždu.

⁵² Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s.187.

V románu se objevuje i motiv smrti a jasná narážka na to, že Žemlova sebevražda je nevyhnutelná. „A z bludiště těžkých myšlenek vystupovalo náhle něco jako hrozná, černé strašidlo, natahující po něm ruku, a Žemla zhroucen se naklonil, jako by přisvědčoval, jako by svoloval a se poddával. Již ví, co zbývá...“⁵³ Čtenář tuší, co bude následovat, a proto pro něj není šokující, když se Žemla doopravdy k činu odhodlá.

Jako dobrý věstec funguje i postava služky Randové, která se mnoha radami pokouší naivnímu Žemlovi otevřít oči. Když dojde k otevřené výměně názorů mezi Žemlou a Randovou, pronese posluhovačka prorocství, které se nakonec doslova vyplní: „Už mlčím, dobře – , a kdyby mi huba klapala sama od sebe, dám si ji zadržet. Já nemám strach, že mě snědí, milostpane, ale jich někdo sní, milostpane, a až jim budou koukat jenom nohy, pak si vzpomenou na starou Randovou, že to povídala tuhle, na tom vyhnilem prkně, u těchhle kamínek, dnes, na svatou Kateřinu, patronku kolářů.“⁵⁴

Předzvěst blížící se katastrofy můžeme vypožorovat z pasáží, kdy se kupec oddává snění. Rád si idealizuje svou vyvolenou, přemýšlí o ní jako o bohyni, nikdo na ni nesmí vztáhnout křivé slovo. Avšak jednoho večera, když již v posteli o Pavlíně přemýšlí a následně jej přemůže únava, převrhne se svíce. Zápach a oheň probudí Martina ze sladkého snění o Pavlíně, jako náznak jejich neradostného a v důsledcích tragického partnerského vztahu.

Zvláštním osudovým znamením je rovněž pasáž, kdy Martin Žemla před svatbou vzpomíná na celý svůj dosavadní život. Hodnotí vše, co již zažil, vzpomíná na rodiče, Rorejse, Šterbu, rozesílá dopisy svým sourozencům o tom, že se chystá vstoupit do svazku manželského. Tato část připomíná spíše loučení se životem, než krok do další šťastné etapy života. Žemla je svým uvažováním zaskočen, sám nerozumí tomu, proč se mu vybavují všechny zlé zážitky a vzpomínky. „Proč na vše to myslí právě teď, právě dnes, kdy mu na úřadě přiřkli nevěstu? Čertovy vzpomínky, jak nevhod přicházejí a jak násilně opanovávají

⁵³Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 515.

⁵⁴Tamtéž, s. 205.

mozek. Chystá si svatbu, a tu jej týrají podivné, staré věci. Co mu do toho všeho! Chce být vesel, spokojen, šťasten – a tu se hromadí živá spousta rozličných podivných smutných zkušeností.“⁵⁵

Po svatbě Pavlína Žemlu podvádí se svým dávným přítelem Plagwitzem, se kterým se Žemla jednou náhodně setká při své noční potulce. Ač netuší, o koho se jedná, má najednou zvláštní pocit. Tuší, že potkal špatného člověka, a že tento muž v jeho životě ještě sehraje podstatnou roli.

S tím souvisí další Žemlova předtucha. Jak již bylo zmíněno, Pavlína s milencem otěhotní a vznikne problém, jak zachránit společenské postavení. Je přeci jen vdanou ženou, nyní v jiném stavu, avšak nikdy neměla pohlavní styk se svým mužem. Snaží se jej všemi možnými způsoby svést, aby mohla říci, že otcem dítěte je Žemla. Zve jej k sobě nahoru, neustále se o něj otírá, dokonce i odhazuje kusy oblečení.

Zde však zcela překvapivě Žemla ustupuje a své ženě odmítá být po vůli. Po tom všem, co si kupec zkusil, by to bylo pochopitelné, avšak Martin přeci celou dobu věřil, že se to stane, že jeho Pavlína přijde s prosíkem a bude jej chtít zpátky. Jeho pocity jsou popisovány následovně: „Zněl v něm podivný hlas – a nevěděl, odkud přicházel; probudil se v něm jistý pocit, pud nebo tušení – a Žemla nevěděl, ve které chvíli – a vše to mu našeptávalo, že nyní stojí něco mezi ním a Pavlínou, co ho odstrkuje, co mu nedovoluje, aby se dal polapiti několika přívětivými slovy, jež pronesla. Co to bylo, nerozuměl Žemla, nedovedl si vysvětliti. Nemělo to nijakou tvářnost, nebyla to událost, nebylo to slovo, nebylo to nic, ale Martin cítil, že to stojí, kráčí před ním, něco jako stín, mlha, pára – bůhví co. Nebylo to vidět, nedalo se to nahmatati, a přece připadalo Žemlovi, jako by to mělo ruce, jimiž mu brání, aby se k ní nepřibližoval, jimiž ho to strká, aby se vrátil do svého krámu...“⁵⁶

⁵⁵Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 354.

⁵⁶Tamtéž, s. 494.

6 Postavy

V díle *U snědeného krámu* vystupuje mnoho různorodých postav, u kterých převažují buď kladné, či ostře záporné vlastnosti. Pro Herrmannovu prózu je typické, že se v nich nevyskytuje velké množství jednajících postav. Autor nekombinuje velké množství lidských osudů do složitých zápletek, vystačí si s malým počtem aktérů, kteří pak zastupují určitou charakteristickou skupinu své doby. V románu *U snědeného krámu* jich vystupuje celkem pět⁵⁷ a to: Martin Žemla, služka Randová, Kyllián a ženy Šustrovy.⁵⁸

6.1 Martin Žemla

Protagonista Martin Žemla zastupuje typ naivního, hodného člověka, který neumí nikomu odporovat. Je člověkem pasivním, neschopným bojovat, prosadit se či vyjádřit nesouhlasný názor. Jak jsme již dříve zmiňovali, jeho pasivita je jistě způsobena převážně zážitky z mládí. Martin Žemla u svého mistra v Praze zakoušel různé druhy útlaku, byl podezírán z krádeží a bit, byly mu také kontrolovány soukromé věci. Jedinou optimistickou vyhlídkou, která mu v dobách jeho učení zbývala, a k níž se upínal, bylo to, že jednou jeho práce u Rorejse skončí a on bude žít bez jeho tyranství. V Rorejsově područí se však zcela zásadně změnil Žemlův charakter, dříve více či méně sebevědomý mladý muž představuje po své službě tichého a bojácného člověka, který se jen velice těžko vzepře, když se mu děje bezpráví. Kupec věří tomu, že až on jednou bude vychovávat své mladé učedníky, zvolí přístup jiný, laskavý a přívětivý. Chce, aby

⁵⁷ Mezi jednající postavy nezahrnujeme aktéry retrospektivní vsuvky. Patří mezi ně mistr Rorejs, Štěrba či Anton a ostatní učedníci.

⁵⁸ Krejčí, Karel: Kupecký román I. Herrmanna. In: Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1955, s. 10.

jej jeho žáci měli rádi, a věří, že jiný přístup k výuce bude úspěšnější než ten Rorejsův.

Dalším z Žemlových typických charakterových znaků je perfekcionismus. Když kupec otevírá svůj krám, vše musí být na svém místě, čisté a dokonale připravené k prodeji. Žemla často vykonává různé úklidové práce, které absolutně postrádají logiku, neboť vše již předtím několikrát provedl. Pro kupce je také příznačná poctivost, nikdy by neprodal zboží, které by nemělo stoprocentní kvalitu a raději přijde o výtěžek, než aby zklamal zákazníka.

Kyllián, Pavlína i stará Šustrová představují hlavní důvody Žemlovy zkázy a jeho následné sebevraždy. Avšak podíl na tomto činu nenesou jen postavy, ale též samotná Žemlova povaha.

Žemlovi chybí prvky mužnosti, což mu nedovoluje zakročit a aktivně přistoupit k problému. Zároveň představuje osamělý typ, toužící po pravé a osudové lásce, ale bohužel si neuvědomuje, že chování jeho vyvolené Pavlínky není zcela adekvátní. Tichý a bojácný kupec se dokáže rozzlobit pouze tehdy, pokud někdo uráží jeho milovanou Pavlíčku. V takových chvílích nezná bratra a je schopný ukončit pracovní poměr své upřímné posluhovačky, jen proto, že vyjádřila negativní názor na jeho budoucí ženu. „V nejvyšší míře popudil ho smělý tlach posluhovačky, jímž necítil se sám uražen, ale přijímal na sebe urážku Šustrových. Čeho se ta drchna stará odvážila! Jaký to zvuk, jaký způsob!“⁵⁹

Žemla také nemá žádné přátele, rodina se mu odcizila a za kupeckým pultem nemá mnoho příležitostí někoho poznat. Jediný, kdo se dostal do jeho blízkosti, je Kyllián, o kterém se rozhodně jako o příteli uvažovat nedá a k němuž Žemla ani žádnou větší náklonnost nechová.⁶⁰

K výčtu Žemlových negativních vlastností lze přidat jistou pasivitu, související s určitou mírou ostýchavosti. Kupec otevře svůj krámk a automaticky předpokládá davy lidí, které by k němu měly proudit, a nerozumí, proč tomu tak

⁵⁹ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 207.

⁶⁰ Krejčí, Karel: Kupecký román I. Herrmanna. In: Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1955, s. 12.

není. Při vyhlížení ze dveří Žemla uvažuje takto: „Ano, cožpak nikdo neví, že on dnes otvírá? Což nikdo neví, že tu všeho dosti? Což nikdo neslyšel, že sekal cukr již včera a předevcírem, že tu v té široké láhvi na pultě je pět liber pražené kávy[...]“⁶¹ Neuvědomuje si, že lidé nejspíš opravdu netuší, že má znamenité zboží a dobré ceny, ovšem místo aby se pokusil o větší reklamu, oddá se raději depresivním myšlenkám a nedobré náladě.

Obzvláště vystupňována je Žemlova rozněžněnost či přecitlivělost. K pláči ho přivádí všechno co má nějakou souvislost s Pavlínkou. Když se mladá dívka pokouší o hru na citeru, získá pocit, že již viděl vše, co je v životě důležité a může zemřít. Neustále se rozplývá nad její krásou a přirovnává ji k nadpozemským bytostem.

Ostatní postavy Žemlu příliš neovlivňují, s výjimkou vdovy Šustrové. Většinou se s každou postavou setkává Žemla sám, k rozhovorům mezi více osobami dochází jen zřídka, a pokud ano, pak takové rozhovory děj dynamizují.⁶²

6.2 Šustrová

Matka Šustrová chce za každou cenu provdat dceru Pavlítku, která však již dávno dala srdce jinému. Na tom však matce nezáleží, a jelikož si dobře uvědomuje, že jejich rodinná finanční situace je kritická, vybírá si jako oběť naivního Žemlu, který je zajištěn. Sama je vdova po úředníkovi, sice nemajetná, avšak náležitě pyšná na své měšťanské postavení. Již od prvního dne, kdy Žemla otvírá svůj krámk, osnuje stará Šustrová svůj ďábelský plán na to, jak jej získat a vlichotit se do jeho přízně. Autor se tím snažil poukázat i na to, že takový typ sňatků nebyl

⁶¹ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 19.

⁶² Krejčí, Karel: Kupecký román I. Herrmanna. In: Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 13.

tehdy nic výjimečného, i když ne vždy dopadlo manželství tak tragicky jako v románu *U snědeného krámu*.⁶³ Kritik F. V. Krejčí k tomu poznamenal: „Pojmy o lásce a manželství jsou zde, jak viděti, rozbity napadrť a rozežrány skepsí až ke kořenům.“⁶⁴

Vdova Šustrová je dle mého soudu absolutně bezcitná, neboť ji pramálo záleží na štěstí své dcery či na tom, že by mohla ublížit Žemlovi. Lživě přesvědčí kupce, že jej její dcera miluje, zve ho opakovaně na návštěvy, vyvaňuje pro něj, nosí mu obědy do krámu, aby se mu lépe pracovalo, zve ho na společné procházky a následné posezení v hospůdce. Šustrová přesně zná slabiny naivního kupce, moc dobře ví, že mu chybí teplo rodinného krbu, a proto svou domácnost udržuje čistou a voňavou, aby mu připomněla, co znamená mít rodinu, teplé jídlo a místo, kde se může po práci těšit. Dokonce se spřátelí s pijanem Kylliánem, kterého z duše nenávidí, a to všechno činí jen proto, aby s dcerou mohly Žemlu dotlačit tam, kam potřebují, a vyřešit tak finanční dluhy jejich marnotratného života.

Šustrová se kdysi, po smrti svého muže do rytmistra zamilovala, ten ji však bezcitně opustil. Zpočátku ho proto nemůže snést v Žemlově přítomnosti, bojí se totiž jeho pomluv o její rodině. Proto raději volí taktiku usmíření, aby si Kylliána naklonila na svoji stranu. „Nezdařilo-li se jí, aby udržela Kylliána ve slušné vzdálenosti, vnikl-li sám do domu a vstoupil-li v kouzelný její kruh, v němž chtěla býti sama s dcerou a Žemlou, – vynasnaží se, aby z něho učinila svého spojence. Ano! Vědělat' Šustrová, že tolik bystrozraku je Kyllianovi dáno, aby časem pronikl její záměry, – musí ho tedy získati pro sebe.“⁶⁵

Hlavně se však Šustrová děsí toho, že by Pavlína mohla zopakovat její mladické chyby a nerozvázně se zamilovat do podobného muže, jakým je Kyllián.

⁶³ Krejčí, Karel: *Kupecký román I. Herrmanna*. In: Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1955, s. 10.

⁶⁴ Janáčková, Jaroslava: *Český román sklonku 19. století*. Academia, Praha 1967, s. 65.

⁶⁵ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 221.

Matka Šustrová je vlastně jedinou aktivně jednající postavou románu, je strůjkyní svatby, námluv, pletich a jedincem, jenž tahá za nitky tak, aby dosáhl vlastního prospěchu.⁶⁶ „Martinku milý, – odpusťte mně – víte přece, co mně naplňuje srdce! Už dávno není žádnou tajností, proč k nám chodíte, a vy se jistě nebudete hněvat, když se vás upřímně zeptám: tedy kdy? Flintu máte nabitou – abych se tak po sprostou vyjádřila –, kdypak vystřelíte? Já vás neuháním, Martínku, ale to víte: všeho do času, Pánbůh na věky. Jsem stará, Martínku, já vím, že nebudu dlouho živa, – srdce by mně to utrhl, kdybych měla jít se světa dřív, než byste si Pavlítku odvedl!“⁶⁷ Zde například až úsměvná replika staré Šustrové, která tvrdíc, jak Martina k ničemu nenutí, vykoná pravý opak.

6.3 *Pavlína*

Pavlínka Šustrová, mladá, krásná dívka, hledající lásku a na slovo poslouchající svou matku, je nakonec důvodem Žemlovy zkázy. Dívka toužící po zábavném životě plném radostí, jíž jsou ovšem tyto možnosti uzavřeny. Pavlína již před svatbou udržovala vztah s lajtnantem Plagwitzem a mnohými dalšími. Vlastně si vždy užívala pozornost mladých mužů, kteří se po čase z jejího života vytratil, poté co zjistili, že Pavlína je dívkou nemajetnou. Tuto skutečnost se matka snaží tajit před Žemlou, který jako jediný v okolí netuší, že Pavlína není zrovna počestná a navíc ani bohatá. Matka si však vůbec nepřipouští, jak ráda a ochotně Pavlínu pouštěla z jednoho náručí do druhého, v naději na zlepšení rodinné finanční situace.

Pavlína stojí na rozcestí, její situaci může vyřešit buď uposlechnutí matky a svatba se Žemlou, anebo morální úpadek a partnerský vztah s Plagwitzem. V příběhu nakonec dojde k obojímu. Pavlína je znuděna svým životem a není

⁶⁶ Janáčková, Jaroslava: *Český román sklonku 19. století*. Academia, Praha 1967, s. 60.

⁶⁷ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 315.

schopna jakékoli náklonnosti k Žemlovi, dokonce je u ní patrná nenávisť vůči jeho osobě, neboť Pavlína věří, že za její zpackaný život může právě on.⁶⁸ Pavlína nakonec skončí v náručí vyvoleného Plagwitze, milenci se ovšem musí scházet v laciných hotelech a Pavlína úplně přichází o své společenské postavení. Společně s matkou jsou navíc kvůli veřejné pověsti nuceny opustit své původní bydliště, a jejich další osudy již vypravěč nezmiňuje.

Chování Pavlíny Šustrové sice v závěru románu dohání Žemlu k sebevraždě, ale je-li její chování odsouzeníhodné, musí čtenář rozhodnout sám. Dle našeho mínění jde o slabou dívku, která mnoho možností volby nemá, okolnosti ji nutí k tomu, aby svůj život žila tak, jak je to společensky správné, tudíž aby si našla zajištěného manžela dle představ své matky, aby její rodinu dostal z dluhů, které zesnulý otec zanechal. Láska není a nemůže být rozhodujícím ukazatelem ve volbě životního partnera a tak Pavlína rezignuje a uposlechne svou matku a nechá se vtáhnout do manželství s Žemlou.

Do této chvíle by se dalo říci, že s postavou mladé ženy může čtenář i sympatizovat. Zvrat přichází až tehdy, když se Pavlína začíná k dobrosrdečnému Žemlovi chovat odpudivě chladně a v podstatě se vysmívá jeho naivitě, ve které věřil, že ho tato dívka opravdu miluje. Je možné demonstrovat její chladné počínání v úryvku z kapitoly *Žemlova svatební noc*, kdy po všech ceremoniích zůstávají mladí manželé konečně spolu sami v pokoji, Žemla je šťasten a chystá se ulehnout ke své nové milované ženě: „Co chcete, Žemlo?“ „Co chci? Pavlinko?“ opakoval Žemla, nepozoruje výraz její tváře a nechápaje ho. „Co chci? Ženuško má...!“ A nyní vzedmula se v něm nezkrotná, neodolatelná žádost všeho, po čem tak dlouho toužil, nač měl právo jako manžel a co mu v této noci kynulo. Rozepjal ruce, přikročil až k Pavlíně, objal ji a počal ji horoucně líbat na ústa a na tváře. Rád by byl vyřkl nějaké lichotivé slovo, ale tváře se mu třásly, brada téměř drkotala, hrdlo bylo jako staženo. „Nechte mě, Žemlo!“ vykřikla Pavlína a vzpírajíc dlaně proti jeho prsům, vymkla se mu z objetí. „Nechte mě!“ Žemla nechápal, proč se Pavlína brání, nechápal její výkřik. Byl odražen, ale dosud stál

⁶⁸ Krejčí, Karel: Kupecký román I. Herrmanna. In: Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1955, s. 11.

proti Pavlíně s rukama rozpjatýma a hledě na ni něhyplným pohledem rychle vyrážel, až se mu jazyk zadržoval: ‚Pavlinko – vždyť jsme sami – všichni již odešli – ani maminka tu není – jsme zde sami dva – ženuško drahá...‘ ‚Vím, že odešli‘ volala tlumeně Pavlína, kteráž byla ustoupila až za stolec ‚a tedy můžete taky odejít Žemlo, abych mohla jít spát...‘⁶⁹

Negativní hodnocení Pavlíny pak ještě více umocňují její lži, které na nebohého kupce zkouší. Vymýšlí si důvody, proč chce chodit na procházky, dokonce si dokáže obhájit i to, proč se chce procházet sama bez svého manžela, a naivní kupec vůbec netuší, že každá její procházka končí v náručí jejího milence. Dává ji volnost a očekává, že její láska se prostě jednoho dne dostaví a poté budou konečně šťastní.

Pavlína Šustrová byla pouhou loutkou své matky. Již od malička byla zvyklá chovat se tak, jak ji to její sobecká matka určila. Po smrti svého muže využívala matka malou dívku, oblékala ji do černého oblečení déle, než bylo nezbytně nutné, ráda ukazovala sousedům, jak její nebohá dcera trpí, a v jakém nedostatku se nyní ocitly. Když však Šustrová poznala své nové nápadníky, musel být smutek dítěte okamžitě ukončen, neboť již nebylo na místě předstírat chmury a brzdit tím námluvy. Jistě i tato výchova sehrála určitou roli v tom, že Pavlína nenašla dostatek síly, aby odvolala blížící se katastrofu v podobě svatby s Žemlou.

Pavlína má také na rozdíl od své matky i jakési svědomí, což je patrné z pasáže, ve které Pavlína na Žemlu myslí a sama sobě vyčítá, proč se k němu chová zle, když jí tento muž nikdy nic špatného neprovedl: ‚Vždyť se ničím neprovinil. Jeho upřímnost, vážnost, jeho něha ji odzbrojovala. Vždyť nevpadl do domu jako lupič. Přicházel poctivě a ona trpěla jeho návštěvy. Vždyť nebyla děckem a mohla mluvit. Nemluvila však proto a nekladla odpor, ježto jedinou její myšlenkou a snahou bylo, aby unikla matce, aby se jí zbavila.‘⁷⁰

⁶⁹ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 379.

⁷⁰ Tamtéž, s. 289.

6.4 *Kyllián*

Dále v románu vystupuje rytmistr Kyllián, penzista, alkoholik a lenoch, který se hned po prvním dni otevření krámků Martina Žemly nastěhuje dovnitř a rád filozofuje nad sklenkou, kterou mu Žemla na dluh dolévá. Rozhodně pro něj není žádnou překážkou, že není hostem příliš vítaným, ani to, že s ním Žemla po většinu času nemluví.

Kyllián rád shazuje ostatní lidi, povyšuje se nad ně a pomlouvá všechny sousedy z okolí. Sám nemá peníze, žije na dluh, ale hraje si na majetného pána, kterému není nikdo dost dobrý. Je mistrem velkých gest a Žemlovi připomíná, jak dobře mu dává vydělat a jak váženým hostem pro něj je. Skutečností že za své útraty opomíná zaplatit, ovšem s radostí ve svých vychloubačských frázích vypouští. Běžný Kylliánův „pracovní“ den vypadá tak, že musí nezbytně obejít celý svůj „rajón“, podívat se, který soused má co nového, posbírat drby od služek a navštívit každý krám v okolí. „Rytmistr Kyllian byl živou schránou klepů svého okolí, roznašečem nejnovějších pomluv, nádobou starých, stále opakovaných vtipů, znalcem všech řemesel a huba utrejchu plná.“⁷¹

Je také jedním z těch, kteří se podílí na námluvách Martina Žemly s Pavlínou. Kylliánovu postavu Herrmann velmi propracoval, jeho mluva je spíše primitivní a velice svérázná, často je v jeho replikách užito německého jazyka, který se prolíná s češtinou, objevují se fráze jako: „Der gute Mann halt alles, gnädige Frau! Dost slivovice pro nás, vanilky pro ženské a cikorie – pro baby!“⁷²

Výrazná je u něj také vlezlá familiérnost, Žemlovi se okamžitě představuje jako jeho nejlepší přítel. „„Krystygott, Freund Žemla“ Martin Žemla překvapen pohlédl na příchozího a zapomenul pozdraviti. Jakživ toho pána neviděl, nikdy s ním nemluvil, a on mu tyká a nazývá ho přítelem. Kdo to?“⁷³ To je první rytmistrova replika, když se v den otevření objeví v krámě. Později se dokonce

⁷¹ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 33.

⁷² Tamtéž, s. 146.

⁷³ Tamtéž, s. 27.

považuje za natolik blízkou osobu, že kupci vnucuje myšlenku na to, aby jej považoval za svého otce.

Kyllián není sice člověk veskrze špatný, má i city, např. po smrti Žemly pláče a je mu ztráty blízké osoby opravdu líto, na druhou stranu je to však pořád příživník. Když se ze svého smutku vzpamatuje, tak první, co udělá, je to, že umaže svůj dluh, který si Žemla po celou dobu zapisoval. Využije všeobecného zmatku a opět jedná ku svému prospěchu.⁷⁴

Je neskutečným egoistou, tvrdí sám o sobě, že je u lidí oblíben, a vůbec se netají tím, že je pyšný sám na sebe. Po celou dobu se snaží Žemlu přesvědčit, že je pro něj vlastně neuvěřitelnou výhrou, neboť do krámu přiláká díky své oblíbenosti množství zákazníků. Je tomu ale právě naopak, drzým a arogantním přístupem Kyllián hosty spíše odrazuje. Rytmistr znázorňuje určitou společenskou vrstvu té doby. Než odešel do penze, patřil k rakouské důstojnické armádě, která měla spíše ozdobnou funkci a uplatnilo se tam množství podobných marnotratníků, jakým je Kyllián.⁷⁵ Avšak i přesto zůstává Kyllián jedinou postavou, která nic nepředstírá a po celou dobu si zachovává svou tvář.

6.5 *Randová*

Služka Randová je rázná a upřímná žena, která má Žemlu skutečně ráda a záleží jí na jeho osudu. Vaří mu, uklízí a příležitostně vypomáhá v krámě. Je to jediná kladná postava z Žemlova okolí, která vždy upřímně a svérázně kupci sdělí svůj názor, avšak ten její nářky a kritiku Šustrovy rodiny či Kylliána vůbec nevnímá. Randová zastupuje ženu z lidu, dobrosrdečnou a pracovitou.⁷⁶ Dokáže rozeznat

⁷⁴ Janáčková, Jaroslava: *Český román sklonku 19. století*. Academia, Praha 1967, s. 67.

⁷⁵ Krejčí, Karel: *Kupecký román I. Herrmanna*. In: Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1955, s. 12.

⁷⁶ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 11.

lež a přetvářku, pohrdá lidmi, kteří se štítí práce, a je schopná nazírat na život střízlivýma očima. V románu se nejčastěji objevuje v problémových situacích, v nichž Žemlovi dokáže poradit nebo jej naopak utěšit, je-li to třeba. Při otvírání krámu byla snad právě ona jediným důvodem, proč kupec hned nezvrátil své plány a z obchodu neutekl. Přiměla jej uvěřit tomu, že začínat s novou živností na den sv. Josefa přináší štěstí, a nejistého muže tím uklidnila. „No, že zrovna začínají. To je štěstí, na svatého Josefa začít. To jde vše samo. I v lutrii má devatenáctka⁷⁷ zvláštní pretenzi, protože je to numero svatého pěstouna.“⁷⁸

Žemla však o Randové přemýšlí jako o jednoduché ženě, která není oprávněna zasahovat do jeho života.⁷⁹ „Zahodil se někdy před ní? Vypadá tak hloupě, aby se posluhovačka směla pokládati za rozumnější? Co ji opravňuje, aby mluvila tak nevázně o jeho nevěstě, k níž sám vzhlíží jako ke svěťci!“⁸⁰ Takto Žemla reaguje na výtku Randové vztahující se k jeho budoucí nevěstě. Randová je však nakonec jedinou postavou, na kterou Žemla před svým odchodem vzpomíná s radostí a s jakýmsi prozřením, že ona jediná byla k němu po celou dobu upřímná.

Pro Randovou je typická mluva nižší třídy, nebere si servítky a používá vtipné repliky, hlavně tehdy, snaží-li se urazit rytmistra Kylliána, kterého nemůže vystát. „Bylo jí nevolno v jeho přítomnosti a pomyslila si již asi desetkrát: ‚Bože, to je nějaký obejda!‘“⁸¹ Randová hned od první Kylliánovy návštěvy poznala jeho charakter a byla si vědoma, že jeho přítomnost nevěstí nic dobrého. Sama se

⁷⁷ Den sv. Josefa je 19. března, proto se Randová zmiňuje o tomto čísle.

⁷⁸ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 21.

⁷⁹ Janáčková, Jaroslava: *Český román sklonku 19. století*. Academia, Praha 1967, s. 69.

⁸⁰ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 331.

⁸¹ Tamtéž, s. 36.

k tomu hned vyjádřila a Žemlovi přivodila pochyby o rytmistovi: „No, milostpane, přišla jim sem hned na začátek pěkná štěnice.“⁸²

7 Motivy

7.1 Počasí

Pro román jsou motivy počasí velmi důležité, dotvářejí atmosféru podle toho, jak – zda optimisticky či naopak – je Martinova mysl zrovna naladěna. S první ukázkou se můžeme setkat již na začátku románu, při události slavnostního otevření krámu. Počasí se zde mění od zataženého a pochmurného dne ke krásnému a slunečnému, což naznačuje určitý vnitřní vývoj kupce. Ten se chystá nejdříve krám zavřít, pronásledují jej temné myšlenky a je si jistý, že jeho podnik nemůže prosperovat. „Ne, nikdo nepřichází; z té ulice vane takový chlad, že se až zimomřivě otrásl a couvl nazpět do krámu.“⁸³ Poté, co ho však posluhovačka Randová uklidní a přiměje jej dívat se na věc z jiné perspektivy a optimističtěji, mění se i počasí na přívětivé: „Vybral si pěkný den. Nebe bylo modré, slunce vnikalo do nejhořejších oken domů v té řadě, kde byl náš krám, a povětrnost většila krásný, pravý josefský den.“⁸⁴

Když Žemla vzpomíná na mládí a na svůj první den u Rorejse, je počasí opět hrozivé, ošklivé a nepřátelské, vyjadřuje pocity kupce, který měl tehdy důvodné obavy ze služby u tohoto mistra. „Byl nepříjemný, mlhavý den podzimní

⁸² Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 36.

⁸³ Tamtéž, s. 18.

⁸⁴ Tamtéž, s. 23.

a naivní mysli Martinově připadalo, že tato nálada přírody je v naprostém souhlasu s jeho vstupem do učení.⁸⁵

Krásné počasí přichází v den, kdy Martin potkává svou vyvolenou, nádhernou mladou dívku Pavlínu. Žemla je šťastný, jeho zkormoucená mysl se mění a vždy zamračený kupec najednou ožívá. „Byl krásný nedělní den červnový, kdy se vracel z vycházky domů, aby s večerem otevřel.“⁸⁶

Motiv počasí je přítomen i ve svatební den, který se odehrává poslední neděli v květnu. Již s úderem půlnoci začíná obrovská bouřka a prší nezvykle vytrvale. Na svatbu se nedostaví téměř žádní hosté a chmurné počasí opět anticipuje Žemlovu osudovou chybu. „Pršelo – a pršelo takovým způsobem, jenž naznačuje, že déšť dlouho potrvá.“⁸⁷ Jako by skoro ani nebyla řeč o počasí, ale o smutku Žemlově, který počne dnešním dnem a bude trvat dlouho, stejně jako neodbytný déšť. A skličující počasí zůstává i po následující dny, kdy již Žemla ví o tom, že byl podveden. Nebe je šedivé, plné mraků, stejně jako Žemlova mysl. Venku panuje počasí, které je typické spíše pro zimu než pro jarní měsíce.

7.2 *Barvy*

Především druhá polovina románu je pozoruhodná z hlediska motiviky barev. Vypravěč si často pohrává s kontrasty světla a tmy. Žemla je zpočátku nucen žít svůj život v hrozivě tmavém kumbálu za krámem, ke kterému se od Šustrových dostává po temném schodišti a skrze tmavou chodbu. Vše uvnitř je pochmurné a černošedé, jediné světlo ve tmě představuje malá svíce v Žemlově kumbálu.

⁸⁵Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 56.

⁸⁶Tamtéž, s. 156.

⁸⁷Tamtéž, s. 367.

Barvy nám v románu většinou naznačují charakter jednotlivých postav. Kupec Rorejs je vždy oblečen v oděvu umouněném a tmavém, i jeho krám má ponuré barvy. Naproti tomu Martin Žemla má oblečení vždy krásně čisté, bílé a jeho krám se vyznačuje absolutní neposkvrněností. Černá zde symbolizuje zkažený charakter a zlo, zatímco bílá je typická pro Martinovo poctivé smýšlení a jeho hodnou povahu.

V černých či tmavých barvách vystupuje často i postava matky Šustrové, jejíž charakter je značně pokřiven.

Vůbec její první příchod do krámu je velkolepý a předznamenává význam této postavy pro kupcův další život. „Po posledních jeho slovech zašustěly na schodech šaty a do krámu vystoupila pomalu a opatrně vysoká ženská postava ve velikém, ještě zimním klobouku, černou mantilu s dlouhým hedvábným třepením na špičatých ramenou, jako na věšáku, v šedé, polohedvábné sukni, s nesčíslnými záhyby. Ženština měla ještě krinolinu, ač velebné této módě byli již odzvonili, ale byla to krinolina tvaru střízlivějšího, nikoli ona klec hromového rozměru balonového, pod níž za deště se mohla skrýti celá společnost výletníků.“⁸⁸

Jak jsme již zmiňovali výše autor často pracuje s kontrasty světla a tmy. Žemla po svatbě pořád naivně doufá a věří v to, že jeho milovaná jej jednoho dne přijme za manžela a budou spolu konečně šťastní. V noci se pod rouškou tmy vydává na procházky temnými ulicemi, aby jej nespatriili sousedé. Chce se vyhnout veřejnému ponížení, které by podle něj následovalo, kdyby lidé v okolí zjistili, že je nucen vycházet bez doprovodu své manželky. Jediné světlo, které v tmavé noci září do tmy, představuje to, které vychází z Pavlíniny ložnice a k němuž se Žemla upíná. Rád přemýšlí o tom, co jeho žena právě dělá. Souhra světla a tmy totiž způsobí zvláštní stínohru na zácloně, zachycující Pavlínu a jejího milence Plagwitze v láskyplném objetí.

Barvy se částečně mísí i s vůněmi, dle Žemly to v kvalitním kupeckém krámu má nádherně vonět čerstvým zbožím, zatímco u podvodníků krám čpí zkaženým a nekvalitním zbožím.

⁸⁸ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 153.

7.3 *Osud*

V první části románu se zdá, že je Martinovi velmi příznivě nakloněn osud. Skrze poctivost a pracovitost se mu dostává všeho, co potřebuje. U Štěrby jako jediný tajně nenavštěvuje zábavy společně s ostatními uční, a když celá věc vyjde najevo, dostane Martin do správy pobočku hlavního obchodu. Z toho důvodu pracuje sám a je svým pánem, nikdo jej nekontroluje. Právě tehdy se mu začíná v hlavě rodit myšlenka na vlastní krám, ve kterém by konečně vydělával sám na sebe.

Když pak začíná reálně uvažovat o odchodu, uvědomuje si, že kapitál, který do začátku má, nemůže vystačit. Znenadání však umírá jeho vzdálený příbuzný a odkazuje mu peníze, které může použít pro otevření svého vysněného krámu.

7.4 *Václavská ulice*

Svou živnost si Martin Žemla zcela bez rozmyslu pořídil ve Václavské ulici, která byla plná jiných obchůdků, řeznictví, hokynářství a tak podobně. Vzhledem k vytríbenému zboží, které Žemla hodlá prodávat (čokoláda, káva, cikorie⁸⁹) nebyla tato lokalita jistě nejvhodnější volbou. Obyvatelé této čtvrti nebyli příliš majetní a málokdo si mohl dovolit kupovat takové pochutiny tak často, aby mohl Žemla získávat trvale vysoké výdělky. Již jeho mistr z učednických let Štěrba uvažoval o otevření obchůdku na této třídě, ale po uvážené kalkulaci od nápadu upustil. Václavská ulice je někdy popisována jako liduprázdná, jindy jí proudí zástupy lidí, ovšem i tehdy všichni někam spěchají a nikdo nevěnuje Žemlovu krámu pozornost. Dalo by se říci, že i tato ulice je jedním z důvodů krachu mladého obchodníka.

⁸⁹ Pražený a drcený kořen čekanky, který se užíval jako náhražka kávy.

Je k němu lhostejná, hlavně tehdy, když Martin bloudí a přemýšlí nad sebevraždou, prokazuje ulice určitou míru anonymity, která pro ni není příliš typická. Martin prochází proudícím davem a nikoho nenapadne zastavit jej a pohovořit s ním, aby se mu mohl kupec svěřit.

7.5 *Kumbál*

Jedná se o malou místnost za krámem, skládající se z postele a psacího stolu. Temná kobka, s jedním malým oknem připomíná vězení. Jako motiv vězení však i tento kumbál v knize funguje. Žemla cítí, že z žaláře, který zatím obývá, neboť na vlastní byt nemá prozatím finance, vede jediná cesta a to skrze Pavlíninu lásku. Věří ve spokojené manželství, ve vlastní byt, nechává se unášet vidinou malého domečku, kde by s dětmi žili šťastně až do smrti.

Kumbál se mu stává osudným místem, poté, co je po svatbě vyhnán ze společné ložnice, vrací se opět na toto pochmurné místo, odkud jako by nebylo úniku. Každý den zde musí znovu ulehnout, ve všech poledních pauzách je nucen v kumbále obědvat a trávit tam volný čas o nedělích, který chtěl sdílet se svou novomanželkou. Kvůli společnosti a obavám z pomluv se Žemla z kumbálu příliš nevychází a ten se mu opravdu se mu stane jakýmsi vězením, ve kterém nakonec zničí svůj život.

Žemlovi připadá, že jej krám k sebevraždě přímo vybízí. Často zde propadá depresím, je dokonce rád a vděčný za návštěvy rytmistra, vítá cokoli, co jej dostane ven z tmavé kobky: „[...] připadalo mu, jako by se strop kumbálu nížil, jako by se stěny těsné prostory sestupovaly, k sobě blížily, a vznikala v něm představa, že jedné noci srazí se zdi docela, strop klesne až na postel, jemu na prsa, a všechno to zdivo ho udusí, rozmačká, rozdrťí. Pak bude konec.“⁹⁰

⁹⁰ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 507.

7.6 *Domácí krb*

Vzhledem k tomu, že Šustrová potřebuje Žemlu doslova ulovit a donutit jej, aby její rodinu již neopustil, připravuje mu každý den k obědu vybrané pochoutky a ukazuje mu, jak může domácnost ideálně fungovat. Vše je však pouhá komedie sehraná pro Žemlu, tyto ženy nikdy samy takové hodiny pro sebe nepořádaly. Z obrovských a velkolepých obědů pak ženy po večerech dojírají zbytky.

Martin si u Šustrových zprvu připadá bezpečně a připadá mu, jako by se vrátil do svého dětství, k milujícím rodičům, o které již dávno přišel. Když venku zuří vichřice a on z okna sleduje nevlídné počasí, uvědomuje si, jaké má štěstí. Může být doma v teple, sedět v poklidu u kamen, pít horkou čokoládu, sledovat příjemné světlo vycházející z hořící petrolejové lampy. Motivy lampy, kamen a bílého ubrusu tedy vytvářejí určitou představu domova a bezpečí:⁹¹ „Sedí tu na židli při stole, na němž jest bílý ubrus, oblitý jasným světlem petrolejové lampy. Tam v koutě sálají kamna příjemným teplem, venku hvízdá vítr, ale zloba povětří nemůže sem dovnitř.“⁹² Chudák Martin však vůbec netuší, že opravdové zlo sedí v místnosti právě naproti němu a vzalo na sebe podobu staré paní Šustrové.

Hned po svatbě také úroveň obědů začne klesat, hlavně tehdy, když je matka Šustrová hospitalizována a o Žemlu se má starat jeho choť Paradoxně však čím méně jídla Žemla dostává, tím více rostou požadavky na nové zásoby do domácnosti Šustrových. Po svatbě již Šustrovy za zboží neplatí, neboť jsou nyní všichni „velkou milující se“ rodinou.

Jak jistě Martin netušil, s Pavlínou si vzal zároveň i její matku, prolhanou Šustrovou. Poté, co je svou novomanželkou vyhoštěn ze společné ložnice a přestěhován zpět do krámu, děsí se představy, až bude muset svou vyvolenou znovu potkat. Místo toho jej však častými návštěvami dole v krámě zásobuje tchýně Šustrová, která dá jedinou nevinnou větou kupci najevo, jak ode dneška budou všichni společně fungovat. „No, dobře Martínku, dobře“, povolala paní

⁹¹ Mocná, Dagmar: *Od Snědeného krámu ke Kondelíkovi. Česká literatura*, 1, 1999, s. 27.

⁹² Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 316.

Šustrová: ‚vždyť já vám ji nenechám umřít. Obchod si zanedbati nesmíte – teď teprve ne, když vám dva krky přibyly...‘⁹³ Ač o tom doposud nepadla jediná zmínka, je najednou jemnou poznámkou Martinovi řečeno, že živit bude jak matku, tak dceru. Tím však Martinova ‚velkorysost‘ nemá být ukončena, hned na to dostane návštěvu rytmistra Kylliána, který společně s gratulací k novému stavu přichází s nápadem, že ode dneška se bude účastnit obědů i večeří v Žemlově nové domácnosti. Kyllián vysvětluje, že jsou skoro jako otec a syn, téměř jedna velká rodina, a proto by se měli stravovat všichni společně. Svatbou tedy kupec velmi ‚výhodně‘ získal hned tři hladové krky, zdarma čerpající jeho nekonečné zásoby. Stará Šustrová pro jídlo nikdy nepřichází sama, asi má v sobě přece jen nějaký stud či pýchu, vysílá svoji posluhovačku Fánu. Ta přichází nejméně jednou za den s rozsáhlým seznamem a postupem času už nejde jen o jídlo, ale také o peníze, vždy s pádným argumentem, proč je Žemla musí vypočítavým ženám poslat.

⁹³ Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, s. 435.

8 Filmová podoba románu

Roku 1933 byl natočen režisérem Martinem Fričem černobílý snímek dle předlohy Herrmannova románu. Scénář k filmu napsal Václav Wasserman. Snímek má stopáž 97 minut, ve kterých se režisér snažil shrnout všechny nejdůležitější okamžiky celého příběhu. Martina Žemlu ztvárnil herec František Smolík, jehož fyzický vzhled skutečně odpovídá protagonistovu knižnímu popisu. Jeho knižní popis odpovídá fyzickému vzhledu herce. Antonie Nedošinská hrála paní Šustrovou, což dle našeho názoru nebyla nejšťastnější volba, neboť v knize je několikrát zmíněno, že vdova je vysoká, štíhlá až kostnatá žena, zatímco reálná představitelka je vzezření přesně opačného. Ela Poznerová si zahrála mladou krásnou dívku Pavlítku. Překvapivé bylo však zvolení herce pro roli rytmistra Kylliána, jelikož tohoto muže ve filmu hraje velice úspěšný a známý herec Vlasta Burian, pro nějž jsou typičtější spíše role komického charakteru.⁹⁴

Až zarážející pro nás bylo, jak režisér přesně dodržoval repliky známé z knižní předlohy, jež se téměř vůbec nelišily od originálu. Zřetelné jsou ovšem obsahové difference mezi literárním a filmovým dílem. Nejspíše z důvodu kapacitního musely být vypuštěny jisté pasáže, které jsou dle mého názoru velmi důležité pro pochopení smýšlení hlavní postavy. Zcela vynechána je retrospektivní pasáž z první části knihy, shrnující dětství, dospívání a hlavně službu kupce Žemly u krutého mistra Rorejse, která pak poznamenala celý jeho budoucí život i charakter.

Zkráceny jsou i jiné části, například námluvy kupce Žemly a Pavlíny, které v příběhu trvaly několik měsíců, jsou ve snímku vynechány, také prostor pro rytmistrovu vtípkou je značně omezen. Avšak důležitý moment, kdy po Žemlově sebevraždě Kyllián vypočítavě umazává dluh, který si u Žemly za mnoho měsíců vytvořil, je ve filmu dodržen. Je evidentní, že režisér si za stěžejní postavu vybral právě Martina Žemlu a ostatním aktérům nechával méně prostoru, než je tomu

⁹⁴ Česko-Slovenská filmová databáze. [online]. [cit. 2012-04-02]. Dostupné z:

<http://www.csfd.cz/film/3168-u-snedeneho-kramu/>

v románu. To však na kvalitě filmu rozhodně neubírá, spíše naopak, tím lépe si může divák uvědomit Žemlovu následující životní prohru.

9 Autobiografičnost

Kupec Žemla, hlavní postava románu, je mladý muž, který po těžce prožitém mládí plném útrap a šikany touží po jediném, chce si otevřít vlastní krámk, pracovat sám pro sebe a hlavně pro lidi. Je to postava s ryzím charakterem a čistým srdcem, na což velice často doplácí. Martin Žemla je muž, ve kterém Ignát Herrmann znázornil své vlastní pocity a prožitky, neboť až do Herrmannova příchodu do Národních listů je Žemlův příběh téměř identický s osudy reálného autora. Oba muži měli relativně spokojené dětství, avšak další osudy byly Žemlovi již nepříznivé. Nemůžeme hovořit o autobiografickém románu, neboť autobiografické prvky nese pouze první část románu, v druhé polovině se již jeho děj s prozaikovým životem neshoduje. Herrmann se ve svém životě setkal s mnoha různými profesemi, hlavně byl však spisovatelem, což ho naplňovalo a uspokojovalo, po této práci celý život toužil, dokázal se tedy od kupeckého povolání, ke kterému byl předurčen, oprostít. Naopak Žemla se stal kupcem a jinou cestu neviděl, neměl jiného cíle.

To, že je dílo částečnou autobiografií, ostatně přiznal i sám Herrmann v dopise J. Vrchlickému z roku 1890, ve kterém napsal: „Co jsem zkusil – a byl jsem pohlavkován v životě a životem dosti, že se mně mnohdy zdá, jako by mně dosud za ušima lupalo – vylíčil jsem.“⁹⁵

Ignát Herrmann i Martin Žemla dosáhli stejného vzdělání a oba také obdivovali Prahu. Prozaik byl třináctým dítětem mezi svými sourozenci stejně jako Martin Žemla a shodu najdeme rovněž u osudu sourozenců: Herrmannův bratr Emil žil v Praze a studoval tam práva stejně jako Žemlův bratr Jiří. Rozdílně však Herrmann vylíčil rodinné vztahy, zatímco u Žemly se rodina pozvolna rozpadala, až kupec zůstal úplně sám, Herrmannovi byli pevně semknutí a vždy si rádi pomáhali.⁹⁶

⁹⁵ Mocná, Dagmar: Od Snědeného krámu ke Kondelíkovi. *Česká literatura*, 1, 1999, s. 20.

⁹⁶ Egermajerová, Simona: *Autobiografie v díle Ignáta Herrmanna*. Nepublikovaná bakalářská práce, PdF MU, Brno 2010, s. 16.

Dílo obsahuje více autobiografických prvků než jen z onoho kupeckého období. Můžeme se například dočíst, že Žemloubou vášní v jeho volném čase byla četba a stejně tomu bylo u Ignáta Herrmanna. Kupec ovšem nemá příliš vytříbený čtenářský vkus, čte převážně zamilované romány, což se také posléze stává příčinou Žemlovy slepé důvěry v podobný osud zamilovaného páru, který s Pavlínou mají vytvořit. Věří v osudovou lásku a hodnou ženu, která mu dá děti a pro kterou bude s radostí vydělávat peníze ve svém krámku.⁹⁷ Žemla sice volí spíše brakovou literaturu, ovšem téměř jistě ne ze své vlastní vůle. V Rorejsově krámě nemá možnost vypůjčit si seriózní uměleckou literaturu a tak čte vše, co mu doslova přijde pod ruku. Čte opravdu hodně, má bohatou slovní zásobu, a proto k němu často lidé přicházejí s prosbou, aby napsal blahopřání či zamilovanou báseň a Žemla rád pomůže, čímž kupci Štěrbovi získává stálou klientelu.

Celý román můžeme považovat za jakousi Herrmannovu zpověď, neboť on sám si v životě připadal podceňován, rodinou přehlížen a nevěřil ani ve schopnost psát dobrou literaturu. Stejný typ představuje i Martin Žemla, člověk s nízkým sebevědomím, s malou důvěrou v sebe sama.⁹⁸

⁹⁷ Mocná, Dagmar: *Případ Kondelík*. Karolinum, Praha 2002, s. 30.

⁹⁸ Tamtéž, s. 32.

10 Závěr

Ignát Herrmann byl do jisté míry výjimečným prozaikem přelomu 19. a 20. století, neboť vůbec nepodléhal názorům ostatních ani kritiky na jeho literární tvorbu. Ve svém díle se rozhodl realisticky a věrně vylíčit pražské prostředí, popsat malé postavičky v něm žijící a kritice podrobit také charaktery těchto Pražanů. K tomuto využíval figuru komentujícího vypravěče, který se v prózách jen málokdy zdrží pichlavého komentáře. Herrmann si skutečnost téměř nikdy nepřikrášloval, a přestože jej kritika příliš vřele nepřijala, u čtenářské obce byl právě díky své upřímnosti velmi oblíbený.

Jeho román *U snědeného krámu* pozvedl úroveň realistického proudu česky psané literatury, který se u nás od konce sedmdesátých let 19. století pozvolna rozvíjel. Jako jeden z prvních českých prozaiků začal ve svém díle užívat i prvky naturalismu. Otevřeně a bez příkras hovořil kupříkladu o sňatkových machinacích, o krutém zacházení s učni i o vypočítavých láskách.

Mezi literárními historiky koluje dodnes nezodpovězená otázka, je-li v Herrmannově tvorbě stěžejním dílem právě román *U snědeného krámu*, či spíše známější próza *Otec Kondelík a ženich Vejvara*. Osobně si myslíme, že vrcholem Herrmannovy tvorby je jednoznačně román *U Snědeného krámu*, a to zásluhou dokonalého umění charakterové drobnokresby i pro zdařilé dramatické zpracování tohoto díla.

Jak jsme již dříve zmiňovali, román je výjimečným i v kontextu autorovy tvorby, která měla vždy spíše humoristický ráz. Což je jistě – ze zpětného pohledu hodnoceno – velká škoda, neboť je možné, že kdyby Herrmann ve svém úsilí setrval a psal svou prózu dále ve stylu románu *U snědeného krámu*, mohl by se dnes řadit mezi nejvýznamnější spisovatele své doby.

Náplní naší práce byla analýza románu *U snědeného krámu*, při které jsme využili množství adekvátních studií, článků i monografií. Primárně jsme však pracovali se samotným románem a důkladně jsme rozebírali jeho jednotlivé aspekty. Do hloubky jsme se zaobírali jednotlivými postavami románu a došli k závěru, že ne všechny postavy jevící se jako zcela záporné opravdu takovými jsou. Snažili jsme se rovněž poukázat na to, které postavy aktivně ovlivňují děj a posunují jej vpřed,

a které fungují naopak pasivně a staticky, téměř jako loutky. Komplexní analýzou jsme došli k závěru, že román, jehož zápletka se zpočátku může jevit jako jednoduchá, má mnoho hlubších významů a po výzkumu motivů, autobiografičnosti a vypravěčových poznámek zjišťujeme, že jde o velmi promyšlené a propracované dílo, do kterého Ignát Herrmann doslova vložil kus sama sebe. Nejspíš právě z tohoto důvodu byl na román velmi pyšný a toužil po tom, aby právě toto dílo do budoucna získalo zasloužený respekt a uznání. Doufáme, že naší prací se nám alespoň částečně podařilo jeho přání vyslechnout.

11 Anotace

Příjmení a jméno autora: Otisková Veronika

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název diplomové práce: Analýza románu Ignáta Herrmanna *U snědeného krámu*

Vedoucí diplomové práce: doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.

Počet znaků: 85 386

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 18

Klíčová slova: Ignát Herrmann, *U snědeného krámu*, román, autobiografičnost

Diplomová práce je zaměřena na analýzu románu Ignáta Herrmanna *U snědeného krámu*. Výchozím pramenem pro naši diplomovou práci byla edice románu z roku 1953. Součástí naší práce jsou i názory soudobé kritiky. Cílem je komplexní analýza románu, jeho zasazení do dobového literárního kontextu a případná komparace literární a filmové podoby.

12 Resumé

The aim of our work was a complete analysis of Ignat Herrmann's novel *U snědeného krámu*, which was first published in 1890. Our primary focus was the dissection of individual characters who are essential for the story and whom Herrmann managed to depict very faithfully thanks to the thumb-sketch art. The protagonists represented certain archetypes of their time through whom Herrmann wanted to describe the workings of then society. The most complex character was assuredly the main protagonist Martin Žemla, in whom Herrmann have put many of his own experiences.

Another important aim of ours was the analysis of the story, highlighting its peculiarities and concentrating on its pivotal events. We have tried to document most of the important ideas in our work with examples from the book.

For illustration we have also chosen various contemporary reviews of this novel to give our readers an idea how was Herrmann's work looked upon in the 19th century.

Contemporary critics didn't quite like Herrmann, condemning him to be overly gloomy and bleak. However, nowadays his work is quite valuable for literature and this novel is considered to be one of the first works containing the elements of naturalism.

During our work we have also extensively used secondary literature and although only a small number of works on this topic has been published in our country there was a good deal of useable material. Primarily, however, we have perused the novel *U snědeného krámu* proper, in its 1953 edition.

13 Bibliografie

Prameny:

Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1953, 545 s.

Sekundární literatura:

Adámek, Karel Václav: Ignát Herrmann. *Vlastivědný sborník Východočeský*, 1, 1923, s. 30-40.

Egermajerová, Simona: *Autobiografie v díle Ignáta Herrmanna*. Nepublikovaná bakalářská práce, PF MU, Brno 2010, 45 s.

Forst, Vladimír et al.: *Lexikon České literatury*, 2.díl H–J. Academia, Praha 1993, 589 s.

Hýsek, Miloslav: *Ignát Herrmann*. Nakladatel F. Topič, Praha 1934, 122 s.

Janáčková, Jaroslava: *Český román sklonku 19. století*. Academia, Praha 1967, 205 s.

Juda, Karel: *Ignát Herrmann*. Nakladatel F. Topič, Praha 1920, 14 s.

Krejčí, Karel: Kupecký román I. Herrmanna. In: Herrmann, Ignát: *U snědeného krámu*, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1955.

Lehár, Jan et al.: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2008, 1082 s.

Mocná, Dagmar: Od Snědeného krámu ke Kondelíkovi. *Česká literatura*, 1, 1999, s. 20-41.

Mocná, Dagmar: *Případ Kondelík*. Karolinum, Praha 2002, 309 s.

Novák, Arné – Novák, Jan: *Přehledné dějiny literatury české*. Atlantis, Brno 1995, 1804 s.

Petrů, Eduard et al: *Panorama české literatury*. Rubico, Olomouc 1994, 547 s.

Polák, Josef: *Česká literatura 19. století*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1990, 308 s.

Schauer, Hubert Gordon: U snědeného krámu. *Literární listy*, 22, 1890, s. 373-376.

Šalda, František Xaver: *České medailóny*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959, 304 s.

Vykoukal, František Vladimír.: U snědeného krámu. *Světobzor*, 51, 1890, s. 612.

Elektronické zdroje:

Česko-Slovenská filmová databáze. [online]. [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/3168-u-snedeneho-kramu/>.